

Heliste Leida:

„21. mail tetäs vallalõ Obinitsah galeriis Halas Kunn Jalaja Nasta käsituü näütüs ja esitledäs Heliste Leida plaati „Leeloga läbi elo“.”

lk 3

Palmi Silvi:

„Vaest tuu ollgi üts parembit asju mi opmisõ man – saadi tiidä, õt kostkotsilt löüdä’ õigõ raamat ja õigõ kotus, ku määnestki api vaia.“

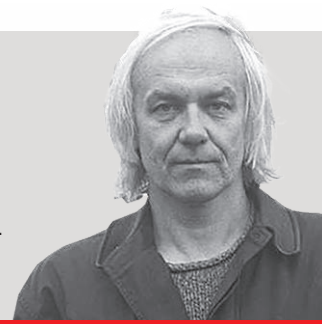
lk 11

Riitsaarõ Evar:

„19. aprillil tetti Talinah Eesti Käsituü Maja rahvakunsti galeriis vallalõ näütüs päälkiräga „Kasvulava“.”

lk 12

Setomaa

Hind 1 euro

Aprill 2022, nr 4 (389)

Välläandmist tugõ Setomaa Kultuuriprogramm

Vahel Setomaa valla leht

Giidi' sõidi' läbi Setomaa

Joba mitmit aastakkõ om MTÜ-l Setomaa Turism kombõst tetä' inne suurõmba külästüshuuao algust giidega Setomaalõ tsõõr pääle. Reisi mõtõh om külästüspaiku ja asutuisi ülekaaminõ – midä vahtsõt huuaol paktas.

KAUKSI ÜLLE

18. aprillil paistu päiv, a ilm oll' tuulinõ. Kellä ütsäst tull' Miktämäele kokko giidi' nii Setomaalt ku muialt üle Eesti. Oll' hüä miil nätä' kolleeg, kedä õnnõ sändsel ringsõidul kõrraga trehvät.

Inara Vanavalgõ kohvik om joba inämb kui 80 valgõ kannukõsõ kogo umanik. Pernaane Luigasõ Inara kõnõl, õt terve aastak om kohvikuh nii kohalikkõ sündmuisi ku ka külälisi kavvõmbast. Tahetas lisast söögile ka söögitegemisõ oppust, setomuudu pito. Kliendi suuvõga arvõstadas ja oldas ökapite paindligu'. Kohvitarõ muutus õga aastakaga muudku valgõmbast ja ilosambast!

Kävemi seeh ka Miktämäe tsässõnidõh. Vana tsässõn om Mandri-Eesti kõgõ vanõmb (ehtet 1694) puust hoonõh!

Verska sadamah uut kuu-rordielo tunnismärginä promenaad ja niilõdä' jootramm. Ainumas Verska ühistransport, nigu kitse sadama arõndaja ni laivu liigutaja Seto Line'i pidäjä Seini Toomas. Laivuga saa sõita' sadamast Reegi maja mano ja sadamast sanatooriumi mano, a siski tulõ silmäh pitä' tiidä-andmisi kodolehe pääl, selle õt vahtõpäälin teenindäs laiv suurõmbit külälisi gruppõ ni saa-i jootrammi tetä'.

Hüä uudis om ka soo, õt innidse Hirvemäe arõndusõga om ka tegelemä naanu Seini Toomas. Teimi tiiru remondih olõvah majah ni tundsõmi hüvvämiilt, õt kunagidsõh edimädsõh ravikeskõsõh õigõ pia jalki süvvä', majutust ni tsukõlust saa. Vahtsõnõ nimi om ka vällämärkmisõl.

Reegi majah õs olõ' ka viil kõik giidi' känu'. Ringkäugi tekä pernaane Kõrnasõ Hellika. Talvõl lasti lumbi pääl vissi, suvõl hoiõtas rannaripa kõrrah ja märgitäs sadamahe viiväle trepile käsipuie manõehtämist.

Giidi' Luhamaal päävä' käeh.

Niisamatõ om plaanih välrikohvigu pruuminõ.

Marienhageni Merily, Setomaa Muuseumidõ direktor, kõnõl' Põhjalaagri ekspõnõimisõ plaanõst, matkaratõst ja plaanõst Setomaa Muuseumidõ arõndamisõl. Verska muuseumi vöödas eläjit, aida istadas vanna taimi, vaeldadas katussit ja Saatse muuseumih tulõ osa välläpanõkit ümbre tetä'. Piire teemat suurõndadas.

Üle Saatse saapa om õks veidikene jälle sõita'. Pääminõ, õt tohi-i kinni pitä' ja piiripõstõ pildistä'. Külästäjile pildistämistõ omma' Saatse Muuseumi man dekoratsiooni'-piiripõstõ'!

Hüä miil oll' kävnu' Kriisa käsituütalõ Litvinah. Pernaane, käsituümeistre Kala Ingrid om saanu katusõ ala käsituümaja, koh saa kõrralda' edesi käsituüoppuisi ja käsituülaagrit. Ilosahe ja setomuudu om sisustamist alostõt vahtsõh käsituümajah ja kodonõ om ka vana maja. Avaminõ piast tulõma Saatse sõirapäävä aigu.

Maagõkõsõ kodokohviku man pidä buss kõrrast kinni ja Kruusamäe Sirje kuts Maagõkõist külästäjä, huuaig om jo alanu.

Sõidami müüdä Jumala-

Serga tsässõnah.

Kauksi Ülle pilt

mäest, Peko kujo paistus jo tii pääle ar', Vana-Jüri Seebikuah om midägi vahtsõt: kõõgi avaminõ seebiteo pruuminõst jaost.

Sõidami läbi Uusvada külä, Uusvada tsässõn (1698) om ka vana ja avvulidsõh iah. Külä-maja om jo vuudre ja aknidõga. Külälisi kutstas munaloomkalõ.

Serga tsässõn om ehtet 1784. Liinamäe Eevi uut meid joba. Tsässõn kumas kündlevalgusõst. Tuu giide jutt, õt siist taha-i eiski peris ilmalik külästäjä kõrraga ar minnä', paistus õigõ.

Lõuna aigu uut Kirsit taloh

supp, morss, kohv ja tsäi. Pernaane Kaidi uma helde käega oll' mano pandnu viil sõira ja kirivä pini maiust. Pääle süüki tutvustas tallo pernaane Kaidi Kerdt.

Parhilla' om renoviirmisõ all kats majutusaita, õkva alostas pidoküüni ehtüs. Huuandjah om ka tublistõ api kogonõnu! Kotusõ' om vällä müüd terve aastak, nii õt suvõaol pernaane uma moro päält kavvõmbahe kävnu' saa-i. Säänest setomuudu puusänge, pillimängu ja tsirgulauluga kotust hinnatas kõrgõlt!

Bussiaknõst om nätä' Setomaa Turismitalo, Meremäe mägi ja kaemistorn. Vahtsõliina linnusõ varõmit saa ka väläst kaia' raha iist.

Luhamaal käumi vahtsõt külämaia kaemah. Võtmõisik Leima Aarne tutvustas 2022. aastaga kuningriigipäävä kotust terrassi päält. Luhamaa küläseltsil om plaanih valgidõ ja verevidõ häitsmidõga puiepuhmõ-lille aid ista'.

Edesi jalotami Anzelika Mahetallo – Anzelika Gomozova om parhilla' ka Võromaal turismijuht. Timä ullidu ilosa mägidse-orodsõ maastikuga talo mõnisada meetrit kontrolljoonõst om võimas kotus. Sõir, mis pakutas, om ummi

lehmi piimäst! Lehmi mi õks sookõrd lauta kaema lää-i – nä omma' tiine' ja üldse oll' siihkandih kommõh, õt vöõrit kiäki lauta vii-s. Illos om ehtet vahtsõnõ palktarõkõnõ, kohe päälminõ korrus mano tulõ üümajalisi jaost. Innenägemäldä oll' kütetäv magamistek, koh talvõlgi üüd oldas, ja huvitav tiigi keskpaika jätet saarõkõnõ telgi ja tulõasõmõ jaost.

Luhamaal omma' Leima Aarnel plaani' vana kivitiiga, õt tulõs üles võtta' puulsada meetrit asfalti ja taastada' kivitiit. Luhamaa kerik om uma külä miihil kõrda tett. Siih om tekkümäh suurõmb külästäskotustõ hulk ja plaanitas matkaraakõist lisast.

Kellä neläst joud buss Obinitsa ja meil oll' avvu kõrrast reisiseltskunda vasta võtta' Seto Ateljee-Galeriis ja Kunstizaaliis.

Riitsaarõ Evar tutvust uma-tett seto ehtit ja maalikunsti ni laulimi külälisilõ üte vahtsõmba laulu „Linnuk“ mu loomungust. Paksõmi võimalust pakutrukõpitarõsit tetä'. Kõnõlimi, õt Obinitsa Uus Teater tulõ vällä vahtsõ tükuga „Nigu nõidus“. Tuu laulumäng om pühendet Obinitsa edimäist vuuri kiräsõnah mainmisõ 370. aastapääväl.

Koh viil käuti

Pääle galeriid kulatimi õkva Obinitsa külä süämeh – muuseumi. Säälin lätõ reisi pääl üteh olnu Sarvõ Öiõ kipõstõ muuseumipernaase rolli ja võtõ külälisõ lauluga vasta. Obinitsa muuseum on seto naase ja seto leelo muuseum. A nii ku Öiõ väiga targastõ ütõl, saanu-s säänest tarkust muuseumi, ku olnu-s miihi, kiä' omma' seto naisi joonstanu', pildistänu' ja näide laula üles kirotanu' ja lindistänu'.

No' lätõ edesi vana kerigu mano, koh meid oodi' Meldova külä vedõsnigu' Mäesepä Lauri ja Kuurmaa Lenna. Om jo raadiost ja mõlõraamatust kuulda' ja nätä' olnu, õt nimä' omma' soo vana tarõ ar ostnu' ni nakasõ' säälin suurõbalt toimõtama, ehitämä ni ello edendämä. Saimi tiidä', õt innitset kuulkerikust saa Ilma-veere keskus, koh külälisõ saava' maada' ja süvvä', a säälin nakasõ' toimuma ka õgasugutsõ' sündmusõ'. Plaani' omma' tõtõst suurõ' ja tuust om hüä miil, õt ka Eesti riik om otsustanu ola ala panda' ni andnu umast tengelpungast rahha, õt Lauri ja Lenna saasi' uma suurõ unistusõ täide viia'. Andku Jummal' näile tervüst ja joudu sõod asja iist vitä'!

Perämäne kotus, koh mi käve, oll' tuntu Verska tsura Vabarna Jalmarilud Treski küün ja vahtsõnõ morolava. Peremiis oll' meid tervõtämä saatnu uma hüä sõsara, ülembsootska Vabarna Jane. Jane kõnõl' tuust, mis om tett ja mis om viil tulõmah. Tulõ vällä, õt Jalmar taht õks asja edesi arõnda'. Mõttit om mitmit, a vahtsõ suvõ „hitt“ võisi' olla' vanast silohavvast tett üüklubi, koh saa kävnu' õnnõ katõl õdagul – sis, ku toimus kolmõpääväne Treski muusiga- ja inspiratsioonipidu, tuu om 12.-14. augustil.

KÜLVIGU HELEN

Hüä seto rahvas!

Peko om andnu märgo, öt seto keele kõnõlõmisõ kor-gõbahe nõstmisõst tulõsi? Seto Kuningriigipääväl sorti' ka seto keele meistri. Tuusama märgo sai sootskidõga Kroonikogo kokkosaamisõl ka kinnitet. Timahava valitas kuniga koorikõist ja näpotüümeistre' valisõ' tiranigu meistri. Külä lumbi man valitas ka soo aastaga kuniga kalamiist. Tõõsõ' meistridõ võistlusõ' omma' nii ku õks õga aastaga. Ooda Seto Kuningriigi alambit, meistrit, küläliisi Seto Kuningriigipääväl 6. augustil Luhamaalõ vahtsõ külāmaja mano.

Luhamaa nulk om soo aastaga algusõh saanu ilosa vahtsõ külätarõ. Kerik ja keriguperv om kinäst tett ja plaanitas mustidsõ kivitii vällätuumist. Hulga haljastustüüd uut viil iih, öt Seto Kuningriigipääväst valms jouda', a tuu-nulga sootskidõ Leima Aarne ja Kerä Volli iistvidämisel saava' tüü' kimmähe kõrdapite tett.

Üle kolmõ aastaga toimus ka Seto Leelopäiv. Timahava 2. juulil Verska lauluväläkul korjusõ' seto leelopargi' nii Setomalt ku liinust. Laulõtas teemal „Ilo“. Õgal kooril uma ilo, uma ilolaulu' vai ilolidsõ' laulukõsõ'. Seto leelo om kantu UNESCO maailmaperändi nimekirja. Leelopäiv and hüä pildi kuurõ kasumisõst, kas mõni koorikõnõ om mano tulnu, mõni ar' jäänü, kas latsi oma laulu mano haarõt. Soo aastaga leelopääväl ooda kadonu leelokoori Leiko iistvidäjä Hirsiku Veera mälestüsest Leiko laulu-tsõõri, öt laulta' ütehkuuh laulõ, midä Leiko naase' umal aol iist ütli'.

Keväjäne paastuaig om läbi saanu ja keväjädse'-suvidsõ' kirmasõ' ja küläpido' andva' hulga võimaluisi kokko-saamistõst ja laulõ laaditamisõst. Ooda 6. mail Verskahe juripäävä kirmasõhe kell 14 ja 1. mail oltuspühäle Miktä-mäele kell 12.30. Pido' ja praasnigu' omma' õks tuud näko, määndse' inemisõ' sinnä' kokko tulõva'.

Hüä miil om, öt Võro maakunna laulu- ni tandsopi-dol om sootska ni tandsoppaja Tormi Pireti vitä' seto tandso plokk, koh lisast Setomaa tandsorühmilõ Lustiline, Poloda piiga', Höbehall mahasõ' ka leelokoori' ja pilli-mängjä'. Ooda 14. mail kell 18 Kubija lauluväläkulõ kim-mähe kaema, olõ ka esi' tandsja.

Umakultuuri oppusõ' omma' tähtsä' ni vajaligu' seto kul-tuuri kestmisõst ka setodõlõ hinele. Suvõaig tuu mitmõ' laagri': seto käsitüüd opatas 12.–14. juunil Litvinah, rahvapillimängo Rikka Ivvani pillilaagrih Küllätüväh, seto laulu Lummo Kati laululaagrih 26.–29. juulil Nedsäjäh. Alanu põliskiili ni seto keele aastakümnel võisi' mano tulla' ka seto keele laagri, koh saasi' nii noorõmb põlv ku ka täüskasunu' inämb tiidmisi ja julgustust seto keeleh kõnõlõmisõst.

Üteh nursootska Operi Rainiga kävemi Obinitsa Külä-keskuseh seto tandsoppust iist vidämäh. Nursootska mõist karmoõkamängu ni tandso ja om tuuga seto noorilõ kimmäst iihkujost. Setomaal tandsitas pidodõ aigo õks kõgõ aleksandra valssi, padespaani, karoobuõkat, kohaa-nuõkat, subotat, serjokat, seto kargust. Nuu' sai' kõik läbi proomit ni neläkeisi kargust karat. Kirmasõ' ja olõmisõ' käeh, sis om vaia jo mõista'.

Seto kultuuri tutvustus, leelo, laulumängo' üteh Seto-maa ülembsootskaga jääse' kimmähe mitmõst aost miilde ka noorilõ, kiä' Erasmus projektiga, mink teemast kul-tuur ni traditsiooni', olli' tulnu' Verska Gümnaasiumi. Viie riigi, Itaalia, Türgi, Hispaania, Portugali, Leedu kuulõ opilaisilõ ni oppajilõ tutvustiva' Verska Gümnaasiumi opilasõ' ja oppaja' Setomaa ello, kumbit ja traditsioonõ.

Tuud, öt mõista' rikkust, miä om hindäl tarõ takah, tulõ mõnikõrd kavvõst kaia'. Setomaa esindüs käve kuuhtüüd edendamäh Prantsusmaal Moissacih. Kuninglik vasta-võtt ni kuuhtüü tähtsüs läbi umakultuuri kõütmisõ andsõ mano vahtsit mõttit. Oksitaania om piirkund Lõuna-Euroopah, koh niisamata kõnõldas umma oksitaani kiilt, a päämidsõlt tõõsõ keelenä. Vastavõtja oll' Moissaci põllumajandus- ja aianduskuul, koh olliva' mi puult ka mõnõ' ettekandõ' – Timmo Margusõ puult mahemusta-tiitgõ kasvatusõst Setomaal ni Samoldina Irmalt Rāpinā Aianduskooli tutvustus.

Kooli lähkohe oll' tett ka Verska aid, koh mustasitigõ' olliva' jo leheh. Veime pindrehe mano ka mõnõ kardohka ja kurgisiimne. Toimu filmi „Moissac kohtub Värskaga“ esilinastus. Looda väega, öt mi suta hoita' tuud kuuht-üüd, niisamata kanda' huult ka Moissaci aia iist Verska Gümnaasiumi aia.

Setodõ kuuhtüü võrokõisi, mulkõ, kihnlaisi ja tõisiga, kiä' kõnõlõsõ' põlitsit kiili ja saisva' ummi kiili iist, korju Verskahe Eesti põliskiili kuuhtüükogolõ. Alanu põliskiili aastagakümnel om uma kultuuri ni keele püsümajäämine täitgõ teema. Põliskiili kuuhtüükogo om edimätsõ' märgõ' tennü ni tsihi' säädni. Päämine om õks umah kododsõh keeleh kõnõlda' ja umma kultuuri edendä'.

Umma kultuuri hoitõh!

VABARNA JANE,
ülembsootska

Kevväi tull lihavõõtõ laada ja söögikaabaga'

MALKOVI PILLE

Seto Küük tegevjuht

Paastuaig om läbi saanu'. Liha-võõtõ pühapääväl oll edimäist kõrda Seto Kõõgi kõrraldamisõl Obinitsa keskväläkul laat Taim ja Toit. Kauplõji oll üle kümne ja MTÜ Seto Küük oll uma telgi ja liikmidõ kaubaga' väläh. Tuul pääväl oll hulga hüvvä süüki ja loomakõisi, midä pindrehe vai kasvuhuunõhe panda'. Luuta' või, öt illos ilm ja hüämeele-litsõ' külästäjä' andva' joudu ja tahtmist õgal keväjäl kõrralda' lihavõõtõ laata. Lihavõõtõ-päävä laadast võisi' saia' hüä traditsioon üteh tiidä'-tunt munaloomkaga' Taarka Tarõ moropääl.

Mitmidõh maakundõh ja suurõbih liinoh om viimätsidõ aastagidõ joosul avat kogo-kunna söögikaaba'. Suurt kajastust löüdse minevä aastaga Laulasmaal valla ja halästõ grupih kuuhtüüh luud vahtsõst-pruugit materjalõst ja päävä-paneeliga' külmkaap – kogo-kunna söögikaap. Ilda aigu sai' uma kogokunna kaaba ka' Raplamaa tegüsä' söögipästjä'. Säntsido tegevüisi mano haar-tas vabatahlikkõ, öt asi saasi' olõmah olla' ja olõs pikkä aigu elojovvulinõ.

Obinitsa keskväläkulõ pant söögikaap om tähtsäs sammus söõgi väärtüstämisõs, söõ-gile mõtlõmisõlõ ja jagamisõlõ-annõtamisõlõ suunamisõl piirkunnah. Mõtõh kirotä' projekt söögikaaba tegemisõ jaos tull tuuperäst, öt panda' inemisi mõtlõmma söõgi säästli-gulõ tarvutamisõlõ ja võimalu-sõlõ ülejägi jaotamisõst nuilõ, kinkõl tuud võisi' vaia minnä'.

Süük tohi-i jouda' prügü-kasti. Süük, mia inäp kõlba-ai süümisõs, pias joudma kom-posti. Kompostist mi saa maalõ joudu mano, mahe kompost

Söögikaap Obinitsah lipuväläkul.

Sundelli Harri pilt

om kulda väärt mi pinnärdele ja põllulõ. Hoiamõ luudust ja annami maalõ jäl' tsõõrimüüdä hüvvä väetüst. Mi proomi hoita' umma piirkunda ja panusta' tuuga', minkaga' mi jovva.

Kaapa saat kasuta' 24/7, mia tähendäs, öt tuu täütmisõ jaos vai vaiaminevä kraami võtmi-sõs pia-ai kellä kaema. Õga kaabaussõ vallalõtegiäl om jo võimalik liituda' vabatahtligult missiooniga'. Panda' sinnä' kõl-bulikkõ ja hüvvi ülejäake, võtta' vaiaminevät ja hoita' kaap kõrrah.

Võrrõldõh jo olõmaholõvidõ kaabadõga' om Obinitsa kaap hulga suurõp. Tuu olõ-õi tuu-peräst, öt süüki pias inäp perrä jäämä, a mõtõh om luvva' piir-kunda söögikasvatägilõ ja söõ-givalmstajilõ võimalus müvvä' umma kraami kontakti- ja ka' pakendivabalt. Kaap olõ-õi jahutusõga', riolilõ pias panõ-ma kraami, mia nõvva-ai kind-lat temperatuuri. Näütüses

võisi' panda' jo kaabah olõvahe pangi vai topsõ sisse erinevvi aiavilju vai puuvilju, kartohkit, piite jms. Ka' küdset kraamil, näütüses saia', leevä', olõ-õi vaia külmä.

Ku tahat müvvä' umma kraami, sis panõ' uma kaup rioli pääl, kiroda' soovit hind mano. Ostja võtt kraami ja pand raha tuu jaos pant karpi. Kind-lahe tekitäs huvvi, öt kas mi kõik olõ ausa'! Muidogi' mi olõ ausa', aus kaup ausa hinnaga'. Ku tulõ probleem, sis om meil olõmah kapilõ suunat kaamera. Ku vaia, sis mi saa kaia', mia võidsõ juhtuda'! Vahtsõnõ asi taht kindlahe suurt huult ja tahtmist mi kõigi puult. Ütehkuuh mi saa luvva', kuuh mi saa hoita' kokko ja jaota' tõisilõ. Ku sul om, sis anna', ja ku sul om vaia, sis võta'! Säntse tunnus-lausõga' mi anna kaabalõ elo!

Suvõ lõpupoolõ om meid uutmah juubõl. Kostipäiv saa jo kümneaastagatsõs. Tegusa'

aastaga' ja hüä kõrraldus om loonu' traditsioonilitsõ suur-üritüse, mia jo aastakki tuu Setomaalõ augustikuuh hulga seto söõgi huvilisi. Seto kostipäiv saa hindäle ka' vahtsõ visuaalsõ näo – logo, plakat ja voldik, mia' omma' tävveste tõistsagamatsõ' ku minevä aastaga. Soo aastaga 13.–14. augustil om vallalõ 17 kohv-kut, tunt ja tiit hädüseh, näide siäh ka' kohvik, mia om mano tulnu' edimäist kõrda. Tiidä'-tunt tegijä' andva' juubõli kostipääväle uma oodõt hüä söõ-giga' uma juubõli näo. Märk-sõnas sool aastagal om mui-dogi' juubõl ja juubõlilavva pääl saa olõma õks üts juubõlitort.

Inne kostipäivä mi saa viil kohvikidõ pidäjidõga' kokko, panõmi uma ütidsõ' tsihi' ja tegevüse' paika ja mi tulõda miilde söögitegemisõga' kõü-det vajaligu' tegemisõ'.

Olgõ' hoiõt, pangõ' tähele ja tundkõ' hüvvämiilt!

Maagõkõsõh om keväjähuaig päälõ naanu

KRUUSAMÄE MEELIKE

Ilma' läävä' järest keväjätsebäs ja lämmabäs, täks ka' tuupe-räst löüdvä' mitmõ' külälisõ' nii lähebält ku kavvõbalt jäl' tii Saaboldahe Maagõkõsõ kodo-restorani. Ja tulõki jaos põhjus om tävveste olõmah! Kõgõ-päält lihtsalt niisamata hüvvä setomuudu süüki süüma vai sis tulla' 23. aprillil kodokontserti kullõmma. Meil om ilosas tra-ditsioonis saanu', öt seto liha-võõtõpühhi lõpõtusõs mi kõrralda kontserdi, koh saat kul-lõlda' muusikat ja maitsa' hüvvi süüke. Sool kõrral tulõ esi-nemmä ja ummi mõttit jagama Sisaski Siiri.

Mi paku kolmõkaugilitsõ õdagusõõgi, tuu tähendäs, öt õdak om paar-kol' tunni pikk – saat muusikat kullõlda', süvvä' hüvvä ja parebat ja umavaihlõ

jutata'. Mi man om kodonõ olõ-minõ, öt õgaütel olõs mi man hüä olla'. Ku sa tunnõt, öt tahat ütsindä vai sõpruga' mi mano tulla' ja siih olla', sis helstä' per-naasele (Sirje 5341 8777).

A ku sa tahat tulla' süüma lämmind sõira kododsõ sahv-tiga' vai hoops praadikalla ja maasiga-basiiligu ijätüst, sis anna' tuustki' pernaasele paar päivä ette tiidä' ja sa olõt väiga' oodõt! Mi man saava' kõik söõ-nüs, mi lövvä sullõ kindlahe kõgõ õigõba söõgi!

Suvitsõl aol mi olõ ummi süüke pakmah sõirapääväl, avat käsitüütalla pääväl, Seto Kuningriigipääväl, kostipääväl ja Peipsi söõgihuulidsal. Muul aol om meil süüma tulõki jaos vaia inne pernaasega' kokko kõnõlda' tulõki aig.

Ti kõik olõt oodõt Maagõ-kõistõ, mi tii ütehkuuh üte huv-tava maitsmisi rännaku!

Katõt laud Maagõkõsõh uut külälisi.

Kruusamäe Meelikese pilt

Erasmus+ UNESCO-projekt sai kõrralitsõ stardi külähkaugiga' Makedooniahe

Märdsikuu viimätsil päivil käve väigokõnõ Setomaa esindüs (Põh a-)Makedooniah Erasmus+ projekti „UNESCO kultuuriroomõ võrgustik“ edimätseh kooltusprogrammih.

KÜLVIGU HELEN

Setomaa Turismi projektijuht

2020. aastaga peräotsah pääle naanu' projekti tegevüisi oll Covid-19 pandeemia peräst kõik aig edesi tougat ja edimäne võimalus säitsme riigi partneridöl umavaihol kokko saia' oll no'. Edimäne kokkosaaminõ oll mõtõld innekökkõ osavõtvidõ organisatsioonõ esindäjidõ jaos. Tulõvigu kuuhtüü luumisõ jaos sõit Setomaa esindüs Makedooniahe – Setomaa Turismi juhataja Leima Aarne ja projektijuht Külvigu Helen ja Orase Janika Eesti Kirändusmuusiumist, kiä sügüse virtuaalsõh kooltusprogrammih oll partneridölõ tutvustanu' seto laulu.

Põhja-Makedoonia om väiga' rikkaligu kultuuriperändiga' riik. Makedoonlasõ' omma' vällä kujonõnu' pallõsidõ rahvidõ ja kiilipaabeli ja keerolitsõ aoluu kuuhmool ja tuuperäst om kultuuriperändih selgelt tunda' eri rahvidõ mõtuusi. Muusigah om selgit märke nii slaavi, kreeka, juudi ku ka' mustlasmuusigast ja eiski' iirilikkõ rütme.

Nuidõ viie päävä joosul mi kuuli pallõ muusikat ja tuuperäst või üldä', õt kõgõ traditsioonilitsõp paistus olõvat trummimäng. Trummil om väiga' tähtsä kodus innekökkõ rahvaligõ tandsa man. Trummi' omma' suurõ' ja helisese' kõrvulukustavalt, võimsalt! Ku varahitsõl aol oll trumm mihi pill, sis no' omma' ao' muutunu' ja trummi võiva' mängi' ka' tütrigu', kuki' mi näid kukkipallõ näe-es.

Uma reisi aol mi sai tiidä' Skopje muusiga- ja balletikooli perimüsuuna opilaisi tegemisist. Tuu kuul om ainumas Makedooniah, koh opatas süvendedült perimüsmuu-

Neläkümne märtri mälestuspääväl Štipih.

Külvigu Heleni pilt

sigat ja -tandsu. Noorõ' näütsi' meele, mäntse' näide tunni' omma', ja ka' tandsõ'-lauli'. Nelli aastakka opmist, sis noorõ' saava' kutsõtunstusõ. Opitas süvendedült nii laulu ku ka' tandsu, pillimängu opitas õnnõ katõl aastagal neläst ja kooli astmisõ jaos pia-ai inne pilli mõistma mängi'. Tull vällä, õt noorõ' omma' tulnu' siia' opma üle kõõ riigi, a päämätselt omma' opma tulnu' liinalatsõ', olõ-õi mõnõst perimüspiirkunnast, a opilaisi siäh om nuidki'.

Tõõsõl pääväl mi käve Štipi liinah ja mi oll neläkümne märtri mälestuspäävä tähistamisõl – tuu traditsioon om UNESCO vaimso kultuuriperändi nimekiräh. Setomaal tähistedäs ka' keväjä alostust. Štipih omma' tuul pääväl valalõ mäe küle pääl kerigu ussõ', a teenstüst peetä-äi. Huvi-

tav om tuu, õt Makedooniah panda-ai kerkoh seeh kündlit palama, pandas väläh, tuu jaos ette nätt kotusõh.

Neläkümne märtri mälestuspäävä päämäne tegevüs om kerigu kõrvalt reppi müüdä üles mäkke roniminõ. Tii päält kofatas üles 40 kivikest, min-kõst 39 visatas üles joudõh Bregalnica jõkkõ, samal aol üldäs uma' soovi'. Üts kivikene viäs kodo ja pandas padä ala. Rahvast oll väiga' hulga, oll ka' latsi ja nuuri. Paistu, õt sinnä' olli' tulnu' terve' klassi' ja kooli'.

Makedoonlasõ' pidävä' soo kultuurinähtüse puhul tähtsäs tuudki', õt päiv tuu kokko erinevvi religioonõ, rahvusi ja sotsiaalsidõ klassõ esindäji – tuu om tõtõstõ kõigi pühä. Muuhulga tull vällä, õt makedoonlasõ' olõ-õi väiga' keriginemisõ', a pühhi pidäminõ kotoh om

näide kultuurilõ väiga' tähtsä ja umanõ.

Mi tutvü ka' tõõsõ UNESCO vaimso kultuuriperändi nimistüh olõva kultuurinähtüsegä: kopatška-tandsuga'. Tuu om Ida-Makedoonia Dramcheh traditsioonilinnõ tands, mia arvati UNESCO nimekirja 2014. aastagal. Tandsu saatva' trummi' ja tands eis' om neläjoalinõ, min-kõst kõgõ umaperätsep ja keerolitsõp om kopatška, mia tähendäs kaibmist. Väläh tandsih „kaibva“ tandsja' uma jalguga' maad.

Ku edimält taheti UNESCO nimekirja panda' õnnõ mihi kopatška, sis protsessi kaugih tull vällä, õt om vaia mano panda' ka' naisi tands ja no' sis ommõgi' nii mihi ku ka' naisi kopatška nn sotsiaalsõ rolli kandva tandsuna UNESCO nimekiräh.

Muidogi' opati meidki' tandsma. Tulõ tunsta', õt rütmi' ja loogika om tõistmuudu ku mi tandsal, koh kõik om nelä ja katsa sammu takti, a vähäbält mõnõl meist õnnahtu sammu' peris ilostõ ar' oppi'.

Huvtav oll tuu, õt ku' tugõva toukõ uma perimüskultuuri hoitmisõ jaos om andnu' UNESCO nominatsioon. Kogokund om uhkõ uma kultuuriperändi pääle ja tõtõstõ „eläs“. Mi sai kaia', kuvvamuudu tetäs nahast tsuugõ, helmist ehtit, kuis mängtäs pilli (tamburit) ja küdetäs kohalikku piirakut.

Kokkosaaminõ kinnit arvu-saamist, õt seto leelo kaitsmisõl olõ-õi vaia võtta' tuud uma-ette nähtüsenä, a selgelt terve kultuuriruumi üte jaona, tohi-i lahku' tõisist traditsioonilitsist tegevüisist ja õgapääväelost. Tuu pakk ütsjago mõttõainõht. Kuki' meil Setomaal om väiga' hüä, õt om luud hulga katusorganisatsioonõ, nt Seto Käsitüü Kogo, Seto Kük, Setomaa Turism jt, siski' tuu tsuut sekä umavaiholist läbikaumist. Oga-üts aja umma asja ja õgas käsitüülisõ „tiäki-i väiga“, midä tege Seto Kük, ja Seto Kük olõ-õi kõgõ parebahe kursih turismitegemisiga' jne. Om, minkõ üle mõtõlda'.

Kokkosaamisõlt tull selgelt vällä ka' tugõvidõ iistvidäjidõ tähtsüs kogokunnaloh. Kopatška olõsi-i kindlahe UNESCO nimekiräh, ku säääl olnu-us säntsit iistvidäjit. Ka'õs õnnaha-as meil kokko saia' fanaatilitsõlt iist vidänu' Dimitar Uzunkiga', kiä minevaastaga novembrih toonõlahe läts. A mi käve timä majah, kohes parhilla' tetäs timä mälestüses väigokõist muusiumi.

Umakandi muusiga helisi erinevidõ kapelle ja bände esitüseh õgal õdagul õgah restoranih, ütël kõrral mi sai kuulda' ka' romadõ muusikat. Paistu, õt makedoonlasõ' om suur laulu- ja tandsurahvas. Ku restoranih mängõ bänd, laul rahvas sagõhöhe üteh, kõgõ inäbä aig-laisi ja igätsevvu laula. Mi selts-

kund kül' mõista-as üteh laulta', a tuuiist mi olli suurõ' tandsulõvi' ja mi sai selges vähäbält üte makedoonia tandsu pää-mäntse' sammu'. Muusikalisi ja tandsulisi ülesastmisi oll viilgi', kõiki nuid siih seletä' jovva-ai.

Vällä paistu tuugi', õt mitmõrahvusõlinõ Põhja-Makedoonia om vähemusrahvuisi suhtõh väiga' lugupitäv. Näütüses om näil sääne säädüs, õt ku mäntsehki' umavaltsusõh om vähemusrahvuisi üle 20%, sis piat kõik sildi' ja tiatõ' olõma pääle makedoonia keele ka' tuuh tõõsõh keeleh. Näütüses Makedoonia loodõ- ja edeläpiirkunnõh om tõõsõs aamõtligus keeles albaania kiil, mia ommõgi' kõgõ suurõp vähemüskiil. Linnujaamah ja Skopjeh olli' kõik sildi' makedoonia, albaania ja inglisi keeleh. Tõõsõ' säntse' aamõtligult tunnustõt kohaligu' vähemüskõle' omma' türgi, serbia, bosnia, aromaani ja mustlaskiil.

Tuu vei kõrraga' mõttõlõ, õt mi piasi' põhimõttõlitsõ katskiilsüse ka' Setomaal tsihis võtma. Ku aamõtligul tasandil või tuu aigu võtta' (a pia-ai!), sis ettevõtja' võisi' tuust mõtõst kül' kõrraga' kinni haarta' ja tetä' kõik sildi' katõkeelidses. Turismivaldkunnah pias muidogi' kõik info olõma ka' ingliskiilsenä. Hüä näide siih om Setomaa Turismi kodolehekülj visitisetomaa.ee, mia ommõgi' jo ka' setokeelitsenä olõmah!

Erasmus+ projekti omma' partneri' säitsmest riigist, koh Eestist om partnerit kats: Setomaa ja Kihnu. Viil omma' partneri' Põhja-Makedoonia, Horvaatia, Itaalia (Sardiinia), Gruusia ja Portugal ni juhtpartner Suitsi Kultuuri Fond Lätist. Kõiki nuid piirkundõ kõütvä' ütte UNESCO vaimso kultuuriperändi esindüs nimekiräh olõva' nähtüse', innekökkõ laul ja tands. Jo maikuuh tulõva' projektipartneri' oppõreisilõ Eestimaalõ, koh innekökkõ saava' tutvast Kihnu ja Setomaaga'.

Kaasrahastas
Euroopa Liidu programm
„Erasmus+“

Seto pitsi päävä' omma' sool aastagal 29. kõrda

KALA INGRIT

Seto Käsitüü Kogo vedosnik

Teno jo 28 kõrda kõrraldõt pitsipäivile om seto värmilinõ pilopits joudnu' laebalt inemisi mõtlõmistõ, joudnu' koto ilostamma, erinevvi kodotekstiile külge ja pidorõividõ pääle.

6.-27. mai 2022 om 29. kõrd seto pitsi päävä' Seto Käsitüü Kogo iistvidämisõl Verska Kälästüskeskusõh Reegi majah. Sool aastagal om konkursi teema „Saaja“.

Konkursilõ oodõtas õnnõ värmilitsi pilopitsõga' ilostõt tõid ja tüü tohi-i olla' varahappa näüdat. Om tähtsä, õt tüü olõs tett kõrdapiteh, kõl-

Seto pits linigu veereh.

Eräkogo pilt

basi' teemahe. Hindaja' hindasõ' tüü illo ja seto traditsioonilõ umast juunt. Konkursilõ oodõtas väiga' ka' nuuri tett tõid.

Konkursi tüü', minkõl om päälkiri, lühkokõnõ seletüs ja valmstaja nimi, tulõ tuvva' Verskahe Seto Käsitüü Kogo kontorehe, viimäne tuumisõ

päiv om 3. mai 2022 kell 9. Postiga' saata' aadressil: Ingrid Kala, Pikk 12, Värskä 64001, Setomaa vald, Võru maakond.

Kõik tüü' pildstedäs üles ja säädäs rahvalõ kaemisõst vällä Seto Käsitüü Kogo molõraamadule pääle. Konkursi tõie näütüst saat Verskah kaia' tüü-päivtsidõ. Näütüs om kaemisõst vällä 26. maikuuni'.

Mi ooda kõiki innitsit pilomeistrit, a ka' vahtsit nii Setomaalt ku muialt. Kõgõ parebilõ omma' rahalitsõ' preemia'.

Mano saat kaia' www.kogo.seto.ee. Kõgõ pareba' 2022. aastaga pilotaja' kuultõdas vällä 27. mail kell 15 Reegi majah. Pitsilisi saaju ja pitsi saaju!

Jalaja Nasta käsitüü näütüs

Hüä seto käsitüü huvilinõ! 21. mail tetäs vallalõ Obinit-sah galeriis Halas Kunn Jalaja Nasta käsitüü näütüs ja esitledäs Heliste Leida plaati „Leeloga läbi elo“. Näütüs jääs vallalõ suvõ lõpuni.

Nasta sündü 1912. aastagal Miikse küläh Kivilätte Mihali ja Matro perrehe. Oll' jo 33-aastaganõ, ku mehele läts. Taha-s jäiä' vanatüttrigus.

Käsitüü poolõ päält oll' Nasta tukõv pühäseräti- ja hammõkirju kudaja ni kudi viil linat-sit kangit (koti', käteräti', palaja rõiva'). Pitsi kudaminõ tull' ka täl hõste vällä.

Nasta tõie näütüsel omgi kaia' kõik käsitüü, mia mul õnnahu uma maja muuse-

Heliste Leida. Sundelli Harri pilt

umi tarõh hoita' mitmõ' aastakümne'.

Nasta tütar
HELISTE LEIDA

Obinitsa ja Mokornulk vürst Vladimirist vürst Jaroslavini ni säält edesi säkslaisi tulõkini

HÕRNAAARE

Tulõtami miilde – Obinitsa küläh, külä Sakalova paloh olõvidõ kääpidõ ja Kõõru väigo-kõsõ liinamäe perrä eleti siih jo 1500 aastakka tagasi. Lähembä' suurõmba' liina' olli' Hinni-ala, Korodissa, Rõugõ, Irboska, mis võidsõ olla' tuudaigu parhillatsõ Pihkva kotusõ pääl. Pihkvast saiõ aigupite suur liin ni tä olle 12 kõkõ tähtsambä Vinnemaa liina siäh.

Hariti põldu, peeti karja, püveti kallo. Hõpõvalgõt saadi nahku müümisõst, vahast ni miist. Mi kõkõ lähemb suurõ ilma viitii läts müüdä Peipsi-Pihkva järve, parhillast Velikaja jõkõ pite Dnepri jõkkõ, säält Rooma keisririiki, minkõ päälinast olle Konstantinoopol.

Sinnä' viitiile minti vai tulti müüdä Piusa jõkõ vai Piusa jiu perve pite. Kaubamiihinä vai viikinginä käuti kas ummapääd vai toisi kambamiihiga. Nii jouti Kiiovahe vällä, nii vürstinna Olga, vürst Vladimiri ku vahast olle korgõ' sõasuurõmba' vai keeleni säädüsetargost Tšudini'. Tšudinidõ lossi' olli' õkva Olga kua kõrval Kiiova kantsih.

Tšudini väärnimi arvatas tulõvat tšudini rahvast – nii kutsti mi õdagupoolõ rahvit. Mõni om märknü, õt Tšudini' olli' peri Pihkvast vai Pihkva mant ni parhillatsidõ setodõ esivanõmba'.

Valtsõmisõ kõrd

Parhillatsõh Eestih olle 1000 aastakka tagasi kol' jako maad vai rahvast: Õdagu ja Põha jago,

Lõuna jago ni Lõuna-Hummogu jago. Viimäne olõsi' parhillanõ Vana-Võromaa ni Setomaa.

Setomaa võidsõ minnä' tuudaigu 100 km hummogu poolõ parhillatsõst vanast piirist. Olgast pääle olle parhillanõ Setomaa Kiiova vürstiriigi seeh.

Vürstiriigi seeh elo võidsõ tähendäda', õt kõrra aastagah tulle massa' massõ kraamiga, midä mi kandih kõkõ inämb olle: naha', vaha, kala. Massu kokkokorjamisõst säeti tuu-jaost kotusõ', minkõ nimest olli' pogosti'. Tuu massu korjamisõ man käve ka ütime kostamisõ pido. Võipolla' tulõgi tuu seto sõnast kostma. Mi kandi pogost arvatas olõvat olnu Taeluvah. Sinnä' ala käve' Obinitsa-Mere-mäe kandi külä'. Taeluva pogost käve Pihkva liina külge.

Kiiova vürstest vele' jovva-s sagõhõhe umavahel är jaka', kiä saa suurvürstest ehk kõigist toisist üle, sis läts tapõluisist. Ku lõuna jago olle umavaihlõ karvupite kuuh, sis Novgorod ja Irboska/Pihkva saiõ' olla' ummapääd ni massu hindäle jättä'. Leije eräle Kiiovast ni olle Novgorodi kaupmiihi riik ja Pihkva vürstiriik. Vürstega olle nii, õt nimä' kutsuti valtsõma, näide tüüst olle sõaga pääletulijõlõ vasta naada' ni ka eis' sõaga toisi rahvidõ vasta minnä'.

Kiiovah saiõ vürst Jaroslav, Targast kutsutu toisist vürstest jako. 1030 tulle timä Kiiovast ni hiif Novgorodi ni Irboska/Pihkva vahtsõst hindä ala. Kotusõpääl vürsti Sudislavi visa' tä vangitürmi. Pihkvah läts tapõlusõst ni vana liin palotõdi maaha. Maaha palotõdi ni maaha raoti ka vanausu

jumalidõ kujo. Arvatas, õt tuud-aigu tulle' nuu', kiä' säält ello jääje', är' parhillatsõ Irboska liina. Irboska nime tõijõ' ka hindäga üteh.

Jaroslav läts parhillatsõ Tartoni vällä ni Vinne kroonikidõh kirotadas, õt Jaroslav asuf sis Jurjevi liina. 30 aastakka käve Kiiova vürstiriik Imäjiuni vällä. 1060 kanti tulle üts jago õdagupoolõ rahvast, leije vürsti võimu parhillatsõlt Toomõmäelt minemä. Käve maa koon' Pihkvani läbi, palof külä', liina' maaha, suur tapõlus sündü Pihkva lähkoh. Pihkva-maa rahvast saiõ surma 1000, pallõ läts liiva ka sossolit, kedä arvatas olõvat kas saarlasõ' vai rahvas mere veerest – perästid-sõlt Läänemaalt. Tuu suur sõda tekk mi kandilõ pallõ kaiho ni lõpõf suurõ kaubatii mi mant Idamaiohõ.

Mis läts tööõsõt mi kandih

Ku inne matõti kääpihõ palotõtt luu', sis 1000 aastakka tagasi naati maamulda pandma ilma palotamalda. Kääpit inämp nii suuri tetä-s ja ümbre noidõ säeti suurõ' kivi'. Parhilla' om viil kats säänest kääbäst käeh Sakalova paloh õkva Hilana Taarka havva kõrval. Sakalova paloh olõ-i kääpit vahtsidõ matmisi aigu unõhtõt – vannu, korgidõ kääpidõ mant om lõütü savianomidõ juppõ. Arvatas, õt käuti õks edesi mäleh-tämä kääpilõ ni kas mälehtädeh lüüdi pottõ purust vai läts niisamata katski. Küllih tulõ maa seest vällä savianomidõ juppõ, noidõ perrä mõistõtas üteldä', ku kavva kohki elet om.

Obinitsa küläh võit lõüdä' vannu potikildõ Masti talo ümbre, vana kao mant, muuseumi takast, Taro ja vana-külä tii vaihlõlt. Õgal aol olle uma anomidõ muud. Ku pikkä aigu tetti anomit käsitsi ni arvada' kotusõpääl, sis 1000 aastakka tagasi naas tulõma ilestet ja kedra pääl tsäpendet pottõ. Tiidüsmeh'e' arvasõ', õt noid tetti liinoh, mi kandih sis Pihkvah.

Läbi Pihkva ja valtsõjidõ naas tulõma ka vahtsõnõ usk – 1000 aastat tagasi ehit' vürstinna Olga Pihkvahe edimäts Troitsa kerigu. Matsihe naati pandma pääga õdagu poolõ – nii nigu matõtas täambätsõ pääväni. Ni matsidõh nakaas olõma kaalaristikeisi. Mõnõh kotusõh tuudi vahtsõt usku mõõga ja tulõga ehk ristiti tulõga. Noid palotamisõ märke om Pihkvast ja Novgorodist. Pihkvast lõütü vanajumala samba ots, mis olle palanu. A tiidä', õt maakotsidõh ellu vana usk ja vahtsõnõ ristiusk kõrvuusi – peeti ütte ni toist kõrda.

Liinoh – Kiiovah, Novgorodih, Pihkvah naati kirja pandma, mis tuuao ilmah tetti ni juhtu – säält om täambätsõ pääväni üttele-toist lukõ'. Kroonikist tiidä, õt sõto olle pallõ – õga 2–3 aastaga takast kas minti naabridõ mano palotama, karja, kraami ni inemisi ar' võtma vai masulõ sundma.

Niisamata nuusama' naabri' tulli' palotama, karja, kraami ar' võtma vai meid massulõ sundma. Parhillanõ Setomaa om ku lävepakk katõ maa vaihlõ – meist viirdü' kõgõ nuu' minevä' ja tulõva' soakäugi' üle.

Obinitsa ja Mokornulk ollegi' elämisõst vaest tuuperäst julgõmba' kotusõ', õt õgalpuul om mi ümbre sügävä' oro', Piusa jõgi, Tuhkvitsa uja, Rokina org, Korsapalo. Vanast mi olli ka viil soijõ takah, kost väiga kerge olõ-s üle tulla'. Vai talvõl olle üle suu tulijit jo kavvõst nätä' ja joudsõ paeda' paosihe kas Juudatarõ mano, Seegari mano, Jaagoorgo, Jõksi kuupihe. Kõik nuu' omma' olnu' koon' viimätsõ suurõ sõani paopaiga'.

Sõto hädäle tulle lisast ka põvva vai vihma hädä – sis tulle nalg vai katsk maadpite käuma. 1128 om kiräh suurõ nälähädänä. 1168. aastaga olle keväjä külmä, väiga põvvanõ suvi, sügüse ja talvõl vihmanõ – hädä' kõik leevävilä'. Pääminõ vili olle tuudaigu rügä.

Säksa kaubamehe'

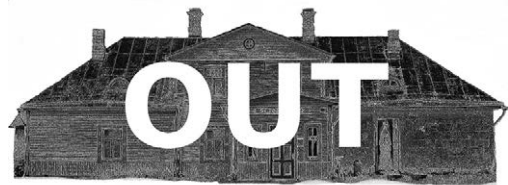
1158. aastaga joudsõ' mi hõim-laisi mano Väina jiu perve pääle säksa kaubamehe'. Ku inne mi kaupli hummogu poolõ maijõga, sis tuust aost pääle käändü kaubatii õdagumaijõ poolõ. Perästidsõ Riia mant tulle' kas Koivat vai Väinat pite kaubasäksa' ülesvoolu ni kohki tulti maa pääle. Väinat pite tulti kas Vönnu vai Volmarini, säält Valka, edesi Otepääl-Koorastõhe-Kirumpääl-Loosi-Vana-Vastse-liina-Miikse-Pangjavitsa-Irboska-Petska-Pihkva. Väinat pite Koknesehe, säält Aluliina, Aluliinast Rammuka-Tsiistre-Kerigumäe-Vana-Vastse-liina-Miikse-Irboska-Pihkva. Vai sis kääneti Aluliinast Laura pääle ni säält minti üle Pangjavitsa-Irboska-Pihkvahe.

Obinitsa elokotusõna olle tuuperäst hüä, õt jää-s õkva suurilõ sõateijeje, a olle samal aol parruisi lähkoh nii suurõ ilma vii ku maa kaubateijeje. Ku kerigu' kasvi' nii meist hummogu ku õdagu puul, sis vaha läts viil inämbä hinda. Obinitsa ümbre mõtsa', oro', suu' olli' mehiläisi pidämisõst hüä' ni arvada', õt säält tulle 1000 aastakka tagasi mi kanti hõpõvalgõt.

Mi naabridõst olle kats suurrõmbat maad – Ugandi ja Sakala. Üle Võhandu arvada' olle Soopoolitsõ-nimelinõ vähämb maa. Ugandi ja mi vaihlõ olle Valgatabalvõ. Meist lõuna puul – vahest ka jo üle Rokina oro naas pääle Adsele tšudõ maa, minkõ pääliin olle Aluliin.

1186. aastagal joudsõ Väina juulõ säksa preestri Meinhard, timäle perrä tulli' sõamehe' ni pääle tuud naas kõrd meist õdagupuul tööõsõt minemä. Mäntsengi aol, arvada', õt Valgatabalvõ vai Aluliina mehe' himosti' maadpite minejitõ säksa kaubamiihi kraami ni võti' tuu näil käest. Vaest taha-s kaubamehe' massa' tiimassu ka, midä kotusõpääl mehe' õigusõ perrä nõudsõ'. Tuust nõsti' säkslasõ' suurõ tüli, mia kasvi suurõst sõast.

Sis tulle järgminõ pöörähüs mi maijõ pääle. 1220. aastal kirot' Läti Henrik hindä kot-silõ, õt: „Niisamata läts tuuao-linõ lätläisi preestri Ugandihe ja tulle Walgatapalwõhe Pihkva puul ni ristmisõ sakramendi pühtsemisõga näide kõkõ viirmistõh küläkõisih tekk näile vallalõ ristiusu ni ristnõ nimä', käändü Liivimaalõ tagasi.“

Obinitsa Uus Teater esitles:

Kauksi Ülle

„NIGU NÕIDUS“

Lehte tegevä':

Toimõtaja Kauksi Ülle, tel 5656 9079, e-post: kauksiyll@gmail.com
Toimõtaja (lisaleht Vahtsõt Vallah) Sarapuu Indrek, tel 522 0661, e-post: indrek.sarapuu@setomaa.ee
Keeletoimõtaja Palmi Silvi
Seto keele tõlkja Sarvõ Öio
Külesäädmine Lööpri Priit
Välläandja: Setomaa Liit

Setomaa kolleegium: Külviku Helen, Kauksi Ülle, Laaneotsa Annela, Matvei Arvi, Sarvõ Öio, Leima Aarne, Kruusamäe Meelike, Jüriõ Vello, Järvelilli Rein, Leima Evelin, Mustimetsa Indrek.

Trükjä: Printall AS

Lehe ilmumist tugõ Setomaa Kultuuriprogramm ja lisalehte Vahtsõt Vallah Setomaa vald.

KAASTÜÜ' saata: kauksiyll@gmail.com

vai Setomaa aoleht, Obinitsa külä, 65301, Võro maakund.

SETOMAA VALLA UUDISÕ' saata: indrek.sarapuu@setomaa.ee

Tähtaig õga kuu 12. kuupäiv.

Lehe telminõ ja reklaam: tel 5627 3889, info@setoinstituut.ee

„Nigu nõidus“. Pruum.

Sundelli Harri pilt

Mängvä' Piholaanõ Guuri, Riitsaarõ Evar, Malkovi Pille, Orava Kairi, Petersoni Inge, Ojametsa Lea, Veesaarõ Anne, Hõrna Rieka, Sundelli Harri ja Kauksi Ülle.

Esietendüs 22. mail kell 19 Obinitsa Galeriih (Kesk tn 17).

Etendüse' 3. juunil, 10. juunil, 25. juunil, 7. augustil, 19. augustil ja 23. septembril kell 19 Obinitsa Galeriih, **11. juunil** kell 16.30 Saatse vahtsõ välilava avamisõl, **17. juulil** maakondligul tiatriipääväl Säpinä Heina küüni.

Piletidõ müük kotusõpääl, ette kinnipandminõ tel 5656 9079, e-post kauksiyll@gmail.com. Pilet mass suurilõ 10 eurot, latsilõ 5 eurot.

Ilma vaheaolda tükk kest üts tund ja veidkene pääle.

Ukraina sõjapõgenikud pärast südamlukku ja meelolukat esimest koolipäeva Värskas gümnaasiumis.

Foto: Indrek Sarapuu

Maarika Loodus: Setomaa vald saab sõjapõgenike tulekuga hästi hakkama

Setomaa vallavalitsuse sotsiaalosakonna juht Maarika Loodus leiab, et meil on Ukraina sõjapõgenike vastuvõtmisega läinud nii hästi nagu antud olukorras võimalik.

INDREK SARAPUU

Esimesed saabujad olid valdavalt naised lastega ning nemad tulid läbi Poola Eestisse. Viimased saabujad on pärit Ida-Ukrainast aladelt, Mariupolist ja Donetskist, nende seas on ka mehi ning nemad pääsesid sõjast vaid Venemaa poole põgenedes, sest lääne poole oli tee vallutajate poolt suletud. Tee üle Venemaa oli põgenike kirjelduste põhjal väga pikk ja kurnav, kuid õnneks siiski nad jõudsid Eesti piirini Luhamaal ja edasi Värskasse.

„Esimene sõjapõgenik saabus meie valda 8. märtsil, tema tuli oma isa juurde, kes juba töötas siin. Edasi tulid sõjapõgenikud nii meie vallas asuvate sugulaste juurde kui ka sotsiaalkindlustuse ehk siis riigi poolt rahastatud sõjapõgenike majutusse Värskas veekeskusesse,“ selgitab Loodus.

„Kõik, kes tulnud oma lähedaste juurde või nende korteritesse elama, kokku 13 inimest, on meie valda jäänud. Värskas veekeskuses on viibinud lühiajalisel majutusel 33 sõjapõgenikku, kellest seitse inimest ei ole veel leidnud endale kohta, kuhu oleks võimalik pikemaks ajaks jääda. Uut kohta, kuhu oma perenaisega minna, ootab

veekeskuses ka Ukraina sõjast põgenenud kassike. Värskasse korteritesse on jäänud veekeskuses viibinud inimestest 12, neist seitse täiskasvanut ja viis last. Mitmed neist on leidnud endale juba töö, teistel on erinevad kokkulepped töötajatega olemas ja esimesel võimalusel lähevad ka nemad tööle.

Lapsed käivad koolis ja lasteaias. Ütleksin, et algus oli väga-väga raske, emotsioonid, mis valdasid mind neid inimesi nähes, olid väga tugevad ja kurvad. Meie ametkonnad ei olnud valmis, me keegi ei teadnud täpselt, kuidas ja mis asju on vaja, et saaksime aidata, millelised on siia saabunute õigused. Infot jagati pidevalt ning see oli pidevas muutumises, sest püüti leida aina paremaid ja kiiremaid lahendusi sõjapõgenike aitamiseks, sest inimesi, kes vajasisid meie abi, oli väga palju ja inimeste hulk aina kasvas. Inimesed, kes siia saabusid, olid hirmunud, igasugusest väärinfost, mis nad teel olles olid kuulnud, segaduses. Suureks abiks sel ajal oli mulle meie preester isa Andreas, kes käis oma abikaasaga sõjapõgenikega vestlemas, pakkudes neile tuge ja hingeabi. Täna on enamasti üksik- ja perekondade, lahendust vajavate küsimusi jääb aina vähe- maks ning see teeb aitamise töö

lihtsamaks.“

Loodus kõneles, et Setomaa vald on ülesandega hakkama saanud ja oleme järje peal. Setomaa valda jäänud 25 inimesest on endale töö juba leidnud seitse inimest, neli last käib lasteaias, kaheksa last õpib. Lisaks käib Värskas koolis ka kaks veekeskuses viibivat õpilast, 7. ja 9. klassis. Looduse sõnul on kõik need inimesed väga tublid ja on oma sõnades kui ka tegevusega igati näidanud, et ei soovi jääda töö ja tegevusetu ning ainult meie toetusi vastu võtma.

Küll aga on paljud, kes on plaaninud minna, tänaseks edasi liikunud Tartusse või Tallinnasse. Loodetakse ja arvatakse, et seal on rohkem võimalusi.

„Seitse inimest, kes veel veekeskuses viibivad, ka nemad vaatavad Tartu poole ja püüavad leida endale seal eluaset ja tööd,“ teatas Loodus. „Oleme arvestanud inimeste soovidega ja püüame neid toetada edasiliikumisel teise kohta.“

Võib öelda, et oodatakse aega, mil kodumaal Ukrainas olukord muutuks, et saaks koju tagasi minna. Valla sotsiaalosakonna juht mõnab, et aina enam ja enam lipsab see lause põgenike huultelt ja silmad lähevad märjaks, kui kohtutakse ja jutuks tulevad tulevikuplaanid.

Loodus ütles, et heade inimeste abiga on tehtud väike

remont ja sisustatud kolm valale kuuluvat korterit, mis on tänaseks juba ka elanikud leidnud. Kokku elab neis korterites 11 inimest. Inimesed, kes seal korterites elavad, hindavad väga meie piirkonna puhtast loodust ja vaikust, mis siin on. Lisaks on väärtuseks see, et kool ja lasteaiad on nii lähedal.

„Usun, et pärast sõjakolledusi ja -müra pakuvad Setomaa rahulikud ja väikesed külad turvatunnet ja võimalust taastuda hirmsast läbielast,“ leidis Loodus. „Meie kasutuses olevad korterid on tänaseks Ukraina sõjapõgenikega täidetud. Püüame leida lahendusi, kuidas pakkuda eluase-mevõimalusi neile, kes leiavad siin töö ja soovivad Setomaale jääda. Seega palve kõigile Setomaa inimestele, kui teil on mõni kasutult seisev korter, siis oleks sellest palju abi, kui te lubaksite seal elada ukrainlastel seni, kui nad saavad oma kodumaale tagasi minna. Nad ei soovi seda teha tasuta, nad maksaksid oma kulu-tuste eest.“

Maarika Loodus arvas, et vähim, mida valla rahvas saaks põgenike aitamiseks teha, on suhtuda neisse toetavalt ja heatahtlikult. „Lood, mida need inimesed endaga kaasas kannavad, on väga karmid ja kurvad. Üks sõbralik naeratus neid kohates on see, mis kindlasti annab nende haprasse turvatundes rohkem kindlust,“ ütles ta.

Vallavalitsus töötas nädala Mikitamäe teeninduspunktis

INDREK SARAPUU

Setomaa vald on omamoodi kolmeks liigendunud ja see on seotud sellega, et 2017. aasta haldusreformi käigus tekkis uue nimetusega vald, Setomaa vald. Üks vald, kes tookord ühisval-laks liitus, oli Mikitamäe vald.

Aprilli esimesel täisnädalal võttis vallavalitsus eesotsas vallavanemaga nõuks teha tööd Mikitamäe teeninduspunktis, selline nädal on kavas ka teistes valla piirkondades. Nii näiteks on maikuu esimene töö-nädal plaanis veeta Meremäel ning analoogiline aktsioon korraldada ka Luhamaal. „Tegetmist pole ühekordse aktsiooniga, plaanis on veeta töö-nädalat ka teistes teeninduspunk-

tides,“ ütles Setomaa vallavanem Raul Kudre. „Ajutise kolimise mõte on selles, et saada vahetumat aimu, mis Mikitamäel, Meremäel, tulevikus ka Luhamaal toimub ja millist elu elatakse, suhelda inimestega, lõunatada koolimajas. Seekord tõusid fookusesse Mikitamäe piirkonna küsimused.“

„Me võime seda pidada otse-seks ja vahetuks suhtluseks, mis annab valla juhtimisele kindlasti palju juurde,“ sõnas Kudre. „Vaatame, kuidas Mikitamäel läheb. Nii Meremäele kui Luhamaale minek vajab rohkem planeerimist. Kes pole tahtnud Värskasse tulla, küll on aga soovunud ametnike käest üht-teist küsida või asju ajada, siis nüüd on õige aeg tulla piirkonna elanikel Mikitamäele.“

Raili Möttuse töökabinet Mikitamäe teeninduspunktis täitus valla sotsiaalosakonna töötajate arvutitega. Foto: Indrek Sarapuu

Küsimustele vastab Mikitamäe teeninduspunkti käigus hoidev kantseleispetsialist **Raili Möttus**

Kui palju inimesi teeninduspunktis tavalisel ajal töötab ja kes siit läbi põikavad?

Iga päev töötavad kohapeal peale minu veel sotsiaaltööstes Kaja Rõžikov ja avahooldaja Liina Oinak. Tihti külastavad meid haldusspetsialist Jaanus Meriluht ja sotsiaalosakonna juhataja Maarika Loodus.

Mille poolest ja kas üldse Mikitamäe piirkonna inimesed oma murede ja rõõmudega teiste piirkondade inimestest erinevad?

Mikitamäe piirkonna inimesed käivad väga palju muresid kurtmas just kohapeal, vahel on vaja lihtsalt inimene ära kuulata ja polegi rohkem vaja. On ka üks jagu rahvast, kes tunnevad selliselt, et siin Mikitamäel ei toimu mitte midagi, ainult Värskas. Kui aga suunata nende pilk tehtud töödele, rahunevad: Setomaa Hooldekodu ehitus Mikitamäel, uus kooli staadioni osa, ettevõtluskeskonna ruumide ehitus, mänguväljak jm. Mikitamäe inimene ei erine teiste piirkondade inimestest – kõikidel on omad mured ja rõõmud.

Mida muutis nädalajagu päevi kõikide töötajate ja ametnike siin olemine, kuidas töö korraldatud oli? Ruumi ikka jagus?

Saime tunda ühtset suurt kollektiivi, muidu oleme kolmekesi. Töötajate suhtumine Mikitamäe teeninduspunkti oli üllatavalt soe, kes käinud ei olnud, üllatusid, et nii palju ruumi ja hea rahulik töötada. Selge see, et kui enamus kollektiivi korraga kohal, 13 inimest, siis kõigile eraldi kontoriruumi ei jagunud, näiteks kommunikatsioonispetsialist Indrek Sarapuu veetis oma päeva serveriruumis laua taga, haldus- ja keskkonnaspetsialist töötasid kaugtöökeskuses maja esimesel korrusel, teistele jagus kabinette. Sotsiaalosakond ei olnud kitsikusega harjunud, kuna pidid kõik töötama ühes suures ruumis, Mikitamäe ja Värskas ametnikud koos. Toimusid vallavalitsuse ja allasutuste juhtide koosolekud, saime kõik koos käia Mikitamäe Kooli sööklas söömas ja veeta koos puhkepause.

Kas ootate meid siia tagasi või kas peaks meid siin rohkem näha olema ka edaspidi?

Ootame kindlasti selliseid päevi või nädalaid veel, sest siis on saginat ja elevust terve maja täis. Kohal käis erinevad Mikitamäe piirkonna rahvast, kes said kohapeal tutvuda ametnikega. Loodan, et minu „küps- setatud koogid“ aitavad ametnikke uuesti siia poole tulla – kabinetid on ju kõik valmis.

Värskas aleviku Pikk 33 ja Pikk 52 detailplaneering kehtestati osaliselt

Setomaa Vallavolikogu 31. märtsi 2022 otsusega nr 5 kehtestati osaliselt Pikk tn 33 ja Pikk tn 52 detailplaneering Värskas alevikus.

Detailplaneeringuga kavandatakse planeeringualale elamumaa, turismi-, matka- ja väljasõidukoha maa, majutushoone maa ning kultuuri- ja spordiasutuse maa krundid. Planeeringualal on 10 positsiooni, milles positsioon 1 jäeti kehtestamata. Planeeringu elluviimisega kaasnevad positiivsed majanduslikud mõjud uute elanike lisandumise näol, suureneb kohalike teenuste võimalus. Tõuseb ka miljööväärtusliku ala väärtus,

avaldades positiivset kultuuri- list mõju.

Planeeringualale nähakse ette puhkeotstarbelisi rajatise vaba aja veetmiseks, tekitades positiivset sotsiaalset mõju. Negatiivne mõju avaldub ehitusperioodil müra näol lühiajaliselt. Looduskeskkonnale avalduvad mõjud ei ole ulatuslikud, kaitsealuse liigi leiukohal ei ole ehitustegevus lubatud, säilitatakse kõrghaljastus.

Planeeringu elluviimisega kaasneb vähene liikluskorrumuse, mürataseme ja õhusaaste suurenemine, pikaajaline negatiivne mõju looduskeskkonnale puudub.

Setomaa Vallavalitsus

Tühjendamata jäänud jäätmekonteineritest

Talvised ja kevadised ilmastikuolud ei soosi alati jäätmeveo sujuvat toimimist. Nii on juhtunud, et paljud jäätmekonteinerid on olude sunnil jäänud tühjendatama.

Setomaa valla keskkonnaspetsialist Moonika Pindis sõnas, et paratamatult on sellisel ajal teeolud halvad ja prügi-auto ei pääse igale poole.

„Kui teil on ära jäänud tühjendus ning järgmine tühjenduspäev on kaugel, siis tuleb

võtta ühendust AS Eesti Keskkonnateenustega telefonil 738 6700 ja kliendihaldur saab määrata uue veopäeva,“ selgitas ta. „Tühisõidu arveid ei tule, kui tühjendus on ära jäänud teolude tõttu, kui arve tuleb, siis edastada vastav teade e-posti aadressil tartu@keskkonnateenused.ee ning arve tühistatakse. Teistel juhtudel, näiteks puuduva mahuti tõttu, arvet ei tühistata.“

Setomaa Vallavalitsus

Eterniidi kogumisring jääb ära

Sel aastal ei toimu Setomaa vallas eterniidi kogumisringi, seda seetõttu, et vald ei saanud vastavat toetust. Eterniidi jäätmeid saab viia Värskas jäätmejaama, mis on avatud esmaspäeval, kolmapäeval ja reedel kella 12–18 ning laupäeval

kella 9–15. Hinnakiri on leitav Setomaa valla kodulehelt.

Eterniidi äraveo kohta saab lisainfot Keskkonnateenustelt telefonilt 738 6700 või e-posti aadressilt tartu@keskkonnateenused.ee.

Setomaa Vallavalitsus

Setomaa Vallavolikogu istung 31.03.2022

■ Otsustati kehtestada Värskas, Pikk tn 33 ja Pikk tn 52 detailplaneering osaliselt, planeering jäeti kehtestamata positsioonil 1.
■ SA Tartu 2024 Lõuna-Eesti koordinaator Anneta Laaneots andis Euroopa kultuuri-peakinn Tartu 2024 möödunud

ja käesoleva aasta ülevaate.

■ Kehtestati määrus „Eluasemekulude piirmäärade toimetulekutoetuse arvestamisel“.

■ Otsustati osaleda Kagu Ühistranspordikeskuse korraldatavas sotsiaaltransporditeenuse osutamise

hankes, tagada omafinantseeringu olemasolev eelarveaastateks perioodil 15.09.2022–14.09.2026 summas 100 000 eurot.

■ Otsustati lugeda tuvastatuks Setomaa vallas Igrise külas Mäeserva maaüksusel asuva keldri

peremehetus ja võtta kelder arvele Setomaa valla omandina.

■ Kinnitati revisjoni-komisjoni tööplaani.

■ Setomaa Liidu juhatuse esimees Margus Timmo andis ülevaate Setomaa Liidu tegevusest.

Ehituskeeluvööndi vähendamine Setomaa valla üldplaneeringuga

Setomaa Vallavalitsus esitas Keskkonnaametile taotluse ehituskeeluvööndi (edaspidi EKV) vähendamiseks Setomaa valla üldplaneeringu alusel, peale üldplaneeringu avalikku väljapanekut, esmakordselt 18.10.2021. Täiendavad taotlused esitati 16.12.2021 täpsustustega ja 09.02.2022 esitati taotlus ettepanekuga vähendada Värskas alevikus ehituskeeluvööndi veekaitsevööndini, mis on 20 meetrit veekogu kaldapiirist Eesti põhikaardi põhjal.

EKV vähendamist taotleti Peipsi järve (Pihkva järv, Värskas laht), Obinitsa järve ja Mustoja laha piiranguvööndites. Looduskaitseasutuse kohaselt on uute hoonete ja rajatiste ehitamine EKV-s keelatud, samas seaduses on toodud ka erandid, mis võimaldavad teatud tingimustes EKV-s ehitada.

Keskkonnaamet esitas oma otsuse 15.03.2022. Otsuses on käsitatud eraldi kõiki taotluses toodud punkte ning otsus EKV vähendamise või mittevähendamise kohta on tehtud kaalutletult ning põhjendatult.

Ehituskeeluvööndi vähendamiseks anti nõusolek kehtivate detailplaneeringute alusel Silla tn 6, Kordon, Antsu, Külasaare, Veere, Ermo ja Järve, Tiigi, Paloveere ja Lehestiku,

Navoloki tn 3. Tingimuslikult vähendati EKV Beresje ja Lüübnitsa külates, Värskas alevikus, Tamme detailplaneeringu alusel ning Pajukalda ja Kuuse katastriüksustel.

Keskkonnaamet keeldus EKV vähendamisest Palu kinnistul ja Laadaplatsi kinnistul.

Ehituskeeluvöönd Värskas alevikus. Algselt oli soov Värskas alevikus Värskas lahe kalda ehitustingimusi lahendada väljakujunenud ehitusjoone määramisega, selline versioon oli ka üldplaneeringu avalikku väljapanekul. Täiendavas taotluses esitas vallavalitsus Keskkonnaametile ettepaneku vähendada ehituskeeluvööndit veekaitsevööndi piirini, kuna selline lahendus tagaks võrdse kohtlemise kaldaäärsete kinnistute omanike suhtes.

Ehitusjoone määramine oli probleemne Kalda tn 8, Kalda tn 10, Kalda tn 12, Kalda tn 14 kinnistute osas. Ehitusjoone määramiseks puuduvad siin vahetult külgnevatel kinnistutel õiguslikul alusel ja sarnasel kaugusel püstitatud ehitised (siia hulka ei loeta lehtlaid, saunu, kuure, kasvuhooned või muid elamute abihooned). Sama probleem on Silla tn 2 määratud ehitusjoonega,

kus ei saa lähtuda kinnistul asuvast lehtlast ega vundamentidest. Seega ei olnud võimalik Värskas lahe idakaldal Värskas alevikus ühtset ehitusjoont määrata.

Praegu kehtiva seadusandluse kohaselt on Värskas alevikus EKV 50 meetrit põhikaardile kantud veepiirist. EKV vähendamise ala külgneb Värskas lahe hoiualaga, mille kaitse-eesmärk on järve kaitse ning tiigilend-lase, hariliku tõugja ja hariliku vingerja elupaikade kaitse.

Keskkonnaameti otsuse põhjal on peale Setomaa valla üldplaneeringu kehtestamist Värskas alevikus alates põhja poolt Kalda tn 16 hoonestusest ja lõpetades Silla tn 6 hoonestuse alaga, ehituskeeluvööndi laiuseks 20 meetrit selle erisusega, et lõigus kinnistu Kalda tn 6 põhjaservast kuni kinnistu Kalda tn 16 asuva elamuni ei ole vähendatud ehituskeeluvööndi alal lubatud ehitada uusi elamuid ega ühiskondlikke hooned.

Ehituskeeluvöönd Beresje ja Lüübnitsa külas. Setomaa Vallavalitsus taotles EKV vähendamist 30 meetrini Pihkva järve veekogu kaldapiirist. Keskkonnaamet ei pidanud taotlust põhjendatuks ja esitas

mõlema küla puhul vähendatava EKV piiri kaardimaterjalil. EKV piiri määramisel on Keskkonnaamet lähtunud maastikust, tänavatest, katastriüksuste piiridest, olemasolevast hoonestusest, õuema ja haritava maa kõlvikutest, lokaalreljeefist. Külates on kaldajoon muutuv ning sellest lähtuva EKV määramine oleks segadust tekitav ning ei arvesta kalda looduslikku olukorraga.

Uue üldplaneeringu kehtestamisel ehitusvõimalused suurenevad nii Värskas alevikus kui ka Beresje ja Lüübnitsa külates, võrreldes praegu kehtiva olukorraga.

Olemasolevate, seaduslikult teel ehitatud ehitiste renoveerimine ja esmakordne laiendamine ühe kolmandiku ulatuses, mis asuvad ehituskeeluvööndis, on lubatud.

Setomaa valla üldplaneeringusse kantakse Keskkonnaameti otsuse põhjal ehituskeeluvööndid ning seejärel esitatakse üldplaneeringu rahandusministeeriumisse järelevalvesse.

Keskkonnaameti otsusega saab tutvuda valla veebilehel: <https://setomaa.kovtp.ee/uldplaneering>.

Setomaa Vallavalitsus

2020. aastal pälvis ühe preemiast Obinitsa külamaja.

Foto: Erika Joonas

Oodatakse kandidaate kauni kodu konkursile

Ootame kandidaate Setomaa valla 2022. aasta kauni kodu konkursile. Kandidaatide esitamise tähtaeg on 31. mai. Hinnatakse kodude ja objektide välisilmet.

Kauneid kodusid premeeritakse kolmes kategoorias: 1) põliskodud, suvekodud, talud; 2) seto kodud; 3) korterimajad, ühiskondlikud objektid, ettevõtted, ühistud, külaplatsid.

Kauni kodu konkursi kandidaatidega võetakse eelnevalt ühendust, komisjon hindab kauneid kodusid juuniku jooksul.

Olgem aktiivsed, märgakem kauneid kodusid ja objekte! Vihjed on oodatud e-posti aadressil vald@setomaa.ee või telefonil 5745 0133 (Erika Joonas).

Setomaa Vallavalitsus

Kohaliku elu edendajaid saab esitada regionaalmaasika auhinnale

Rahandusministeerium ootab taas kandidaate parimate regionaalarengut toetavate algatuste konkursile. Kandidaate saab esitada 8. maini, tublide kohalike ettevõtjate eestvedajatele antakse regionaalmaasika auhind üle peaministri vastuvõtul juunikuus.

„Hetkeolukorras valitsevad Euroopas sünged meeleolud ja seda enam tuleb väärtustada asju, mis meil täna kohapeal hästi on,“ sõnas riigihalduse minister Jaak Aab. „Eestis on palju tublisid inimesi, kes seisavad püsivalt kodukoha käe käigu ning toredate algatuste taga, märgakem neid ja tunnustagem selle panuse eest!“ kutus minister üles kandidaate esitama.

Auhinnakonkursile saab esitada isikuid, organisatsioone ja ettevõtteid, kes on 2021. aastal silma paistnud regionaalarengut toetava tunnustust vääriva tegevusega või loonud kodukohta lisaväärtust. Kas on siis edendatud piirkonna majan-

dust läbi töökohtade loomise, piirkonnale omaste toodete ja teenuste pakkumise või aida-tud muul moel oluliselt kaasa piirkonna eripära säilimisele ja arengule. Kandidaate saab esitada interneti teel, e-posti teel, saates vormikohase taotluse ja soovi korral lisamaterjali aadressile press@fin.ee, ning posti teel, läkitades täidetud vormikohase taotluse ja soovi korral lisamaterjali märgusõnaga „Regionaalmaasikas“ aadressile Suur-Ameerika 1, 10122 Tallinn. Konkursile võivad ettepanekuid esitada kõik isikud, organisatsioonid, riigiasutused ja kohalikud omavalitsused. Kandidaatide esitamise tähtaeg on 8. mai 2022.

Laekunud ettepanekuid hindab riigihalduse ministri moodustatud komisjon, kes esitab valitud kandidaadid ministrile otsuse tegemiseks. Auhiinad antakse üle peaministri ja riigihalduse ministri vastuvõtul 15. juunil.

Rahandusministeerium

Peipsi kalanduspiirkonna strateegia 2030+ ettevalmistamine

Lugupeetud piirkonna kalandus-, turismi- ja muud ettevõtjad, vabaihendused, omavalitsused ja kõik teised huvilised!

MTÜ Peipsi Kalanduspiirkonna Arendajate Kogu (PKAK) on alanud Euroopa Merendus-, Kalandus- ja Vesiviljelusfondi programiperioodi 2021–2027 Peipsi kalanduspiirkonna strateegia koostamist. Peipsi kalanduspiirkond asub Alutaguse, Mustvee, Jõgeva, Tartu, Peipsiääre, Luunja, Kastre, Rāpina ja Setomaa valdade territooriumil. Kuulmaks teie mõtteid ja ideid, oleme läbi viimas kohalikke arutelusid, et selgitada välja piirkonna vajadused ja määratleda uued strateegia eesmärgid.

Peipsi kalanduspiirkonna strateegia 2030+ ettevalmistamise arutelud toimuvad:

- **13. mail kell 14 – Rāpina sadam** (Raigla küla, Rāpina vald, Põlvamaa)
- **17. mail kell 14 – Lodjakoda** (Ujula 98, Tartu)
- **19. mail kell 14 – PKAK kontor** (Sõpruse 149, Kasepää, Mustvee vald, Jõgevamaa)
- **24. mail kell 14 – Kauksi rannahoone** (Rannapromenaadi, Kauksi, Alutaguse vald, Ida-Virumaa)
- **14. juunil kell 13 – PKAK kontor** – piirkondlik kokkuvõttev arutelu

Võimalusel palutakse registreerida teabepäeval osalemise soov e-kirjaga pkak@pkak.ee või tel: 5175583 (Urmas Pirk)

Ootame aktiivset osavõttu, et meie strateegias saaks kõik olulised teemad kajastatud! Lisainfo www.pkak.ee

Väraska abiturientidid kohtusid vallavanemaga

Kaunil päikeselisel kevadpäeval kohtusid Väraska Gümnaasiumi abiturientidid traditsiooniliselt Setomaa vallavanema Raul Kudrega.

INDREK SARAPUU

Maailm on muutunud ja sellega seoses on ka noorte väljavaadete elule kindlasti teistsugused, kui olid need enne 24. veebruaril Ukrainas alanud koletut sõda Euroopa põhiväärtuste vastu.

12. klassiga arutati ühiselt Eesti hariduse üle ja mõeldi väikeste koolide tulevikust. Tõdeti, et väikestel koolidel peab olema kindlasti tugev haridustase ja plussiks on kokkuvõtte, oma kooli asja ajamine, esimesse klassi minejate ja abiturientide side.

Arutati, kuidas mõjutab maailmapoliitika otseselt Setomaa valda – piiripunktid, kütuse hind, gaasi hind, töötajad, kes saabuvad keerulistes oludes tööle teiselt poolt piiri.

„Rääkisime ka valla sündmustest ja perspektiividest, gümnaasiumi remondist ning muudest investeeringutest, ütles vallavanem Raul Kudre, kelle sõnul soovivad noored tulevikus rajada järve äärde väikesse maamaja stiilis maja.

„Setomaal on olemas ka toetusprogrammid: „Noored Setomaale“, vastav meede spetsialistide toetuseks ja palju muud,“ ütles vallavanem noortele. „Noored olid pakutavate võimalustega rahul ning leidsid, et Setomaal on kõik käe-jala juures.“

Vallavanem soovis noortele edu veel viimaste pingutuste

Esireas (vasakult) Carmen Ilves, Janna-Liis Jõesalu, Kristin-Johanna Silla, Moonika Talas, klassijuhataja Ilme Hoidmets ja vallavanem Raul Kudre, teises reas David Saljajev, Tõnn Raudoja ja Raigo Kiska. Fotolt on puudu haiguse tõttu Kaarina-Johanna Saarekivi, Sander Toobre ja Jaan Rudolf Vaher.

Foto: Setomaa Vallavalitsus

tegemiseks kooli lõpetamisel ning kinkis valla poolt igale noorele lõpusõrmuse, Setomaa

kruusi ja folgi passi. „Ootame kõiki Seto Folgile pidutsema juuli alul,“ kutsus

vallavanem noori üles väheke puhkama pärast pingutusi eksamite tules.

Muuseumikonverents ja uus ekspositsioon

Iga kodu vajab aeg-ajalt värskendusküüri ja sama lugu on ka muuseumidega, mis on koduks paljudele mälestustele ja nendega seotud esemetele. Saatse muuseumi kahe suurema uuendamise vahele jääb täpselt 12 aastat ja üks päev. 13. mail kutsume kõiki huvilisi kindral Reegi majja kuulama muuseumikonverentsi ning sama päeva õhtupoolikul Saatse muuseumi uuenenud püsiekspositsiooni avamisele.

Saatse muuseumi uue püsiekspositsiooni pealkirjaks on „Õgal asäl omma' piiri“ ning selle väljatöötamisel oli peamiseks partneriks Blueray OÜ, kes oma tutvustuseski ütleb, et nende kirk on visuaalseid ajalugu. Arvestades Saatse muuseumi asukohta ning asjaolu, et näituse keskmes on setod, seame esikohale identiteedi ja kultuuriga seotud piirimõistete ja nende erinevad aspektid. Setomaa on unikaalne ja omapärane piiriala ning siinsete piiride muutumine on oma jälje jätnud ka siin elavatesse inimestesse.

Lisaks valitud esemetele ja lugudele aitavad piiri lahti mõtestada interaktiivsed Euroopa ja Setomaa kultuurikaardid. Need on loodud ekstra Saatse uue ekspositsiooni tarbeks ja teisi samasuguseid mujalt ei leia. Samuti aitab inimlikust seisukohast piiritemaatikat avada erinevate lugude põhjal loodud joonisfilm, mille peategelane Ode peab elu jooksul kohanema nelja erineva riigikorraga.

Täiendust saab ka Saatse muuseumi väliala. Endiselt on võimalik jalutada piiriäärse kilomeetripikkusel loodusrajal, kus peale loodustarkuste kogumise saab üsna lähedalt näha ka, kuidas Eesti-Vene piir maastikul kulgeb ja kuidas märgistatud on. Õueekspositsiooni lisandub ka mobiilirakendusest toimiv maastikumäng „Väigokõnõ Setomaa“, mis viib mängijad rändama Setomaa erinevatesse nulkadesse. Orienteerumismäng hõlmab ca 2 ha suurust maa-ala, kuhu tekib omalaadne mini-Setomaa koos 12 nulgaga. Rännakul saab tegevusülesannete abil tuttavaks mõiste „piir“ erinevate tähendustega ja selgemaks ka Setomaa jaotumine nulkadesse. Muijal Eestis sellist määraldust ei tunda.

Pane tähele!

- 13. mail kella 11–16 toimub Setomaa Muuseumide konverents kindral Reegi majas (Pikk 29, Värskas). Otseülekannet on võimalik jälgida ka veebi vahendusel.
- Kella 17–20 avatakse Saatse muuseumi uus ekspositsioon Samarina külas.
- Värskast Saatsesse saab ka bussiga, mis väljub Reegi maja juurest kell 16.15 ja sõidab tagasi Värskasse kell 20.

13. mai pühendamegi Setomaa Muuseumides täielikult piiriga seonduvatele teemadele. Päeva esimeses pooles saab osaleda Värskas Reegi majas muuseumikonverentsil, kus muuhulgas arutletakse keele- ja religioonipiiride üle, räägitakse väikerahvaste enesepiiritlemisest ning loomulikult Saatse uue ekspositsiooni sünnist. Esinejateks on Merily Marienhagen (Setomaa Muuseumid), Mairo Rääsk (Blueray OÜ), Ahto Raudoja (Seto Instituut), Andreas Kalkun (folkloorist), Aimar Ventsel (etnoloog ja sotsiaalanthropoloog) ja Indrek Park (keeleteadlane). Konverentsile järgneb uue ekspositsiooniala avamine Saatse muuseumis.

Setomaa Muuseumid

Miljööväärtuslike alade arendamise, säilitamise ja taastamise toetamisest

Setomaa Vallavalitsus toetab miljööväärtuslike alade säilitamist, taastamist ja arendamist teemaplaneeringuga „Setomaa kultuuripärand“ kehtestatud aladel.

Toetuse saamiseks tuleb esitada taotlus vallavalitsusele käesoleva aasta maikuu jooksul. Vastav blankett on leitav valla kodulehelt (<https://setomaa.kovtp.ee/asjaajamisjuhised-ja-blanketid>).

Toetust on õigus saada isikul, kes on „Setomaa kultuuripärandi“ teemaplaneeringuga kehtestatud miljööväärtusliku ala või selle osa omanik, õiguspärane valdaja või omab vastavaid volitusi.

MIGULAPÄEVA PEREPÄEV

22. MAIL KELL 11–15

OBINITSA KÜLAKESKUSE JUURES

ÕPITOAD JA TEGEVUSED LASTELE

SETO TANTSU ÕPITUBA KELL 12.00

ESINEVAD PIIRKONNA LEELOKOORID, PILLIMÄNGIJAD

LAAT -TULE LAADALE OSTMA-MÜÜMA!

KONTAKT: Setomaa Kultuurikeskus
obinitsa.kulakeskus@setomaa.ee
tel 5153878

29. mail 2022

kell 9.00–15.00

SUVISTE KÄSITÖÖ- JA MAALAAAT

Väraska kultuurimaja õuealal

KÄSITÖÖ TAIMEKAUP TALUTOOTED

Kauplemissoovist andke teada tel 5291619 või e-postil aadressil kultuurikeskus@setomaa.ee

Foto: KK Valgamaa

KK Valgamaa pakub treeningvõimalusi väikestes kohtades

Korvpalliklubi Valgamaa on 2017. aastal asutatud mitmetulundusühing, mille rajasid endised meistriklubi korvpallurid Brendon Paidra ja Olver Kaljuvee. Soov väikeste kohtade lastele huvitavaid treeningvõimalusi pakkuda oligi põhjuseks, miks klubi loodi. 2018. aastal liitus asutajatega treener Kevin Kangur, kes viib treeninguid läbi Tõrva vallas, ja aastal 2021 jõusaalitreener Allan Hallik. Kõik klubi treenerid on litsentsiga.

KK Valgamaa tegutseb mitmel pool Lõuna- ja Kagu-Eestis, treeningutel käib regulaarselt umbes 130 last, neist ligi 30 Setomaa vallast. Sel hooajal osaleb klubi Eesti meistri-võistlustel U13 ja miniklassis ühe ning makroklassis kahe võistkonnaga.

Peale treeningute korraldab KK Valgamaa ka erinevaid üritusi, näiteks tasuta loengud kõigile huvilistele, kus rääkimas on käinud nii psühholoogiadoktor kui ka toitumisele spetsialiseerunud spordipsühholoog. Korraldatakse korvpalliturniire ja viskevõistlusi, näiteks „Vurtsvasser Cup“, „Viis miinust“ ja „Iga õpilase kossuturniir“, viimasel osaleb alati üle 50 lapse Lõuna-Eestist. Laagrid, talviti mõnepäevane Tsirguliinas ja suviti

nädalane Värskas on alati populaarsed. Eelmisel suvel oli laagris peaaegu 100 last, lapsed käisid motiveerimas nii endine korvpallur Viljar Veski kui ka olümpiavõitja Tiit Sokk. Peale enda võistluste aidatakse läbi viia ka muid üritusi, näiteks on korraldatud Eestimaa Spordiliidu Jõud suvemänge 3x3 korvpallis. Klubi eesmärk on alati olnud, et korvpall jõuaks väikestes kohtadesse ning ka seal saaksid lapsed ja noored korvpalli mängida. Selleks, et korraldada head üritust või anda põnev treening, peavad olema professionaalsed tingimused, hea koostöö ning soov koos areneda. Setomaa Noorsootöö Keskusega on aastaid kindel side ning tänane siinkohal Triinu Arundit.

KK Valgamaa juhtkond tänab Setomaa valda loodud tingimuste kui ka meeldiva koostöö eest ning loodab, et koostöö Setomaa valla laste heaolu nimel jätkub edaspidigi. Treeningutele ootame kõiki koolialisi lapsi. Kohtume Värskas suvelaagris, mis toimub 11.–17. juulini Värskas Gümnaasiumis.

Klubi tegemistel saab silma peal hoida Facebookis ja Instagramis ning lisainfot saab e-posti aadressil kkvalgamaa@gmail.com.

KK Valgamaa

Värskas kultuurikeskuses avati näitus Võrumaa laulu- ja tantsupidudest

INDREK SARAPUU

Värskas Kultuurikeskuse suures saalis on võimalus külastada näitust „Võrumaa laulupeo lugu – Võrumaa laulu- ja tantsupidu 140 aastat“.

Näitus on sügava tänuvõlga mardusega pühendatud kõikidele neile, kes on kaasa aidanud sellele, et laulupidusid on Võrumaal peetud juba 140 aastat – lauljaile, tantsijaile, pillimeestele, koorijuhendajatele, õpetajatele, publikule, kaasamõtlejatele ja korraldajatele.

Aastal 2021 möödus 140 aastat esimesest laulupeost Võrumaal. 2. ja 3. juulil 1881. aastal tuli kokku kaksteist koori ja viis pasunakoori ligikaudu 200 osalejaga. Seitsaadiik on Võrumaal püütud pea igal aastal laulupidu korraldada ning nii on loodud ilus traditsioon: Võru maakonnas toimub maakonna laulu- ja tantsupidu igal aastal, traditsiooniliselt kevadel Kubija lauluväljakul. Ühiste pidude emotsioon on hoidnud ja hoiab meie rahvast ühtse

Laulupidude traditsioonist Võru maakonnas saab näitusel hea ülevaate.

Foto: Indrek Sarapuu

kogukonnana ja identiteedi hoidjana koos. Näitus on tagasi-vaade meie maakonnas toimunud laulu- ja tantsupidudele.

Näitus on avatud samaaegselt kultuurikeskusega ja näituse külastus on tasuta.

Näitus valmis SA Võrumaa Arenduskeskuse projekti: „Võrumaa laulupeo lugu – 140 aastat laulupidu Võrumaal“ raames. Näituse koostasid Tiia Haug ja Maie Pau. Tänu abi eest Silvi Jansonsile ja Siiri Toomi-

kule. Projektijuht Võrumaa Arenduskeskuse kultuurispetsialist Kristi Vals. Kujundus ja teostus ADExpert.

Toetajaid: Eesti Kultuurkapitali Võrumaa ekspertgrupp ja Võru Linnagalerii.

Minu keel – kordumatu ja igavene

Mina olen see, kes räägib setu murret ning ma ei häbene seda, vastupidi, minu arvates on väga lahe, kui noored inimesed oskavad ja saavad aru kohalikust murrakust. Noored ongi tuleviku edendajad ning peavad hoidma meie kultuuri. Nii Eestis kui ka Setomaal on oma kultuur ja kultuuri kandjaks on keel. Kui keelt ei oska, siis ei oska ka kultuurist lugu pidada. Seega kui kaob keel, siis kaob ka kultuur, ja kui kaob kultuur, kaob ka rahvus.

Moonika Talas

Kui juba Setomaal elada, siis on mõistlik kõrvale õppida ka seto keelt. Mitte võib-olla just õppida, aga rohkem kuulata ja kuulda ning osa võtta sellest kultuurist.

Seto keele püsimajäämine sõltub ikkagi meist kõigist endist ja sellest, kui palju me julgeme ja tahame seda rääkida. Peame oskama säilitada oma rikkust. Olen uhke, et oskan veidike seto keelt.

„Kõnõlõ mukka seto kiilt!“

Kenert Tuik

Peale eesti keele räägitakse siin muidugi seto keelt. Vot see on ikka üks põnev keel. Seto keeles on nii palju huvitavaid sõnu – tiranik ja kusikuklanõ. Ma küll seto keelt puhtalt ei räägi, aga kindlasti kunagi tahaksin seda selgelt ja puhtalt rääkida. Salas-

duskatte all võin öelda, et seto keele omandamine on üks pagana võimas asi, sest kui seda keelt oskad, siis sa kuulud ühte väga toredasse keskkonda, kus sind väga armastatakse ja toetatakse, sest teadagi on setod väga soojad ja lahked inimesed.

Kersti Savimägi

Seto keelega olen ma ise elu jooksul üsna vähe kokku puutunud, õnneks on minu praeguses koolis pärimuskultuuri tund, kus rääkima ning tutvume seto kommete, traditsioonide ja ajaloo. Minu arvates oleks selline tund vajalik ka teistes koolides, kuna see on huvitav õppeaine ning see aitab kaasa seto kultuuri püsimisele. Isegi kui koolid selle piirkonnaga pole seotud, võiks nad ikkagi midagi teada või õppida sellest. Kuna seto keel erineb eesti keelest üsna palju, võib see alguses tunduda tavalisele eestlasele veidi naljakas. Aga nagu kõik teisedki keeled, on ka seto keel just endale iseloomulik. Keeles on palju rõhke, pehmendusi ja kõvendushäälikuid. Minu lemmiksõnad, mis ma siiani olen seto keeles õppinud, on *hõrak*, *palohk* ja *kõiv*.

Hans Šlik

Lisaks sellele, et meil on kaunis eesti keel, on meil ka seto murrak ja leelo, mis kuu-

lub UNESCO vaimse kultuuri-pärandi nimekirja. Kuna keel on niivõrd erinev ja kõnele- jaid on vähe, tuleb keelt hoida ning seda uutele põlvkondadele edasi anda. Mina olen üks neist, kes saab seto keelest aru, kuid ise seda rääkida ei oska. Kuulates erinevaid inimesi rääkimas, on huvitav kuulata ja tähele panna, kuidas iga inimese keel on pisut erineva kõlaga.

Carmen Ilves

Seto keel on küll Eesti mõttes murre, aga minu jaoks on see omaette keel, millel on omaenda murded – Tallinna-seto murre, Petseri-seto murre jne. Seto keel on mulle väga südamelähedane ning selles kultuuris elades ja oma juuri avastades tekib aina suurem tahtmine seda keelt rohkem uurida ning õppida. Seto keel on väga range, kuid samas ilus, kõne varieerub piirkonniti. See teebki minu jaoks seto keele eriliseks. See on kange ning otsekohene, aga samas ka voolav ning muusikaline. Eesti keel ja seto keel on mõlemad minu jaoks erilised. Nende kõla ning reeglid on ainulaadsed ning väärt hoidmist ja väärtustamist.

Kaarina-Johanna Saarekivi

Keeleküllus kogus gümnaasiumiastme eesti keele ja pärimusõpetuse õpetaja Ilme Hoidmets.

Õpilased mekkisid putukaid.

Foto: Värskas Gümnaasium

Teistmoodi koolipäevad

Aprillikuu oli Värskas Gümnaasiumis mitmekülgset tegevust pakkuv. Gümnaasistid külastasid Tartus ERMis toimunud õpilaste teadusfestivali ja ERMi püsiekspositsiooni ning näitust „Värvid ilu. Eesti kuldajad kunst Enn Kunila kollektsioonist“. Tutvuti õpilaste teadustööde riikliku konkursi II vooru jõudnud tööde esitlustega ning 10. klassi õpilased kogusid inspiratsiooni oma uurimistöo teemaks. Valga Gümnaasiumi töötoas „Supertoit – söödavad putukad“ osaledes said kõik soovijad maitsta kilgijahust snäkke ja jahuussideli baseeruvaid hommikusöögihelbeid.

1.–11. klassi õpilastele toimus õuesõppepäev Värskas Talumuuseumis. Päeva jooksul valmis kümme kuldnoke pesakasti Heini Siiliku juhendamisel, puhtaks saadi muuseumi laut, kuhu oodatakse palju uusi koduloomi. Erinevaid ravimtaimi tutvustas ja lubas degusteerida Killu Mägi. Tiiu Morfin aitas algust teha pärandaia ja ning tutvustas erinevate taimede seemneid ja põliseid sorte. Populaarseim õpituba oli pannkoogitegu Eike Koppeli juhendamisel. Osalejatel oli ka võimalus valmistada kõlapaala ning lihtsalt nautida värskes õhus olemist.

ILME HOIDMETS

Meremäe kooli lapsed käisid KLAPP-imas

MTÜ Kooson käis Meremäe Kooli 6. klassiga KLAPP-imas RMK Vällamäe metsamajas. Oli mõnus kolmepäevane retk, mille jooksul juhtus nii mõndagi huvitavat ja naljakat, kuid seal oli ruumi ka igavusele ning koduigatsusele. Kolme päeva sisse mahtus saunatamine,

Munamäe vallutamise koos kohviku SUUR MUNA külastusega, öödisko ja lobisemised lõkke ääres koos maitse teega. Retke jooksul said noored näidata oskusi, mida koolis ei saa – tuletegemine, pannkookide küpsetamine, sibulate hakkimine, sauna küt-

mine ja veel palju teisi oskusi. Retke jooksul sai terve klass toimetada koos ja koos tegutsedes hakati üksteist nägema uue, teistsuguse pilguga ning klassis tekkis läbi selle nn „uus hingamine“. Parim aeg on koos veedetud aeg!

MTÜ Kooson

VÄRSKA SUVELAAGER 2022

11.07.-17.07.2022
VÄRSKA GÜMNAASIUM

VANUSEGRUPID:
(SUNNIAASTAGA)

2012-2013
2010-2011
2008-2009
2006-2007
2004-2005

LAAGRITASU:

24.01.-24.03.2022	100 €
25.03.-25.05.2022	125 €
26.05.-26.06.2022	150 €

REGISTREERIMINE LINGIL KUNI 26.06.2022

<https://tinyurl.com/suvelaager2022>

INFO:
kkvalgamaa@gmail.com
53749266 / 53426883 / 56745015

Setomaa trehväs Moissaci

Setomaa saadigu’ käve’ 16.–20. märdsil Lõunõ-Prantsusmaa Oksitaania piirkunnah Moissaci aiandus- ja põllumajandus-kutsõkeskkooli kutsõl.

TULLUSÕ KAJA

Iistvidäjäs olli’ ülebsootska Vabarna Jane ja Setomaa val-lavolikogo esimiiis Sarja Urmas, üteh olli’ viil Verska Gümnaa-siumi, Setomaa Liidu ja Räpinä Aianduskooli esindäjä’.

Sõprussuhtõ’ Moissaci aian-dus- ja põllumajandus-kutsõ-keskkooliga’ (*Lycée Profession-nel Agricole et Horticole de Moissac*; edespidi nimetet Moissaci aianduskoolis) naksi’ pääle, ku kooli aoluu ja geograafia oppaja Christophe Squarcioni käve 2017. aastagal Setomaal ja käve Setomaa Turismi tuuao iistvõtja Priksi Elini kutsõl Seto Kunigriigipääväl Luha-maal. Edesi om aolugu. Järg-mätsel aastagal tuli’ Mois-sacist kats oppajat Setomaalõ kuuhtüüplaanõ arotamma, sai’ kokko Elini soovtusõl valla-valtsusõ, Setomaa Gümnaasiumi ja ettevõtjidõga’.

Peräst tei’ Moissaci kooli opilasõ’ 28. mail 2019 oppaja Christophe’i iistvidämisõl uma kooli mano Verska aia, kohe nä istudi’ Eestist tuud aroo-niapuhma, uibo ja kats musta-sitiga- ja kats tikripuhma. Puiõ ja puhmõ istamisõ man olli’ abis ka’ Prantsusmaa eest-läse’. Tuul samal aastagal käve kuus Moissaci kooli opi-last ja kats oppajat Setomaal ja Verska Gümnaasiumi mano tetti ka’ Moissaci aid. Moissaci kooli opilanõ Blanche Newton oll praktikal Härmä taloh. Läbi keerolitsõ pandeemiaao hoiõti sõprussuhtit alalõ virtuaalsõlt päämätselt Moissaci kooli ja

Verska aid Prantsusmaal.

Verska Gümnaasiumi tahtmi-sõl. Seto saatkidõ külähkaugi mõtõh oll, õt parebahe tut-vas saia’ sõpruskooli ja Mois-saci kogokunna tegemisiga’ ja pitä’ vahtsit plaanõ edespididse kuuhtüü jaos.

Moissacih om maaga’ kõü-det majandustegevüse’ olnu’ kõõ tähtsä’. Moissaci aiandus-kuul om üts kuvvõst kooltus-keskusõst, mia’ kuulusõ’ Põllu-majandus- ja Toiduministee-riumi Tarn-et-Garonne piir-kunna kooltusorganisatsiooni. Meil oll hüä võimalus tutvust tetä’ oppõfarmiga’, koh opja’ saava’ praktilisi tiidmisi aia-vilä ja viläpuiõ kasvatamisõst. Mi külähkaugi aol viläpuu’ häitsi’ ja ületalvõ pindre pääl hoiõt lillkapstas oll väiga’ hüä maiguga’.

Moissaci põllumajandus-ja aianduskooli tett Verska

aia man oll pidolik aktus, koh Setomaa ja Moissaci kuuhtüüd tervidi’ liinapää Romain Lopez, kooli direktor Aurore Louis, Jane Vabarna, Urmas Sarja, Liina Palu ja tõõsõ’. Kokkosaamisõl kooli oppa-jidõga’ arotõdi võimaluisi, õt kuvvamuudu kõrralda’ kooli kuuhtüüd Räpinä Aianduskooli ja Verska Gümnaasiumiga’.

Tuu, õt koolih om hulga tiidmishimolisi nuuri, paistu tuust, õt meid oll kullõmma tulnu’ saalitäüs nuuri. Mar-gusõ ettekandõ pääle mahe-mustasitigidõ kasvatamisõst, Härmä taloh praktikal olnu’ Blanche kõnõlusõ pääle Seto-maast ja Räpinä Aianduskooli oppaja Samoldina Irma jutu pääle Räpinä Aianduskoo-list tull hulga huvtavvi küüsü-müisi ja saadi aplaus. A viil suu-rõba aplausi sai Vabarna Jane

ja Leima Evelini muusigalinõ etteastõh.

Külästüse tähtsä sündmüs oll lühifilmi „Ku Moissac treh-väs Verskaga’“ kaeminõ. Lin-nusõ Veiko abiga’ valmis saanu’ filmih om nätä’ Mois-saci aianduskooli delegatsiooni külaskauk Setomaalõ 2019. aas-tal. Filmi näüdäti mi külästüse aol katõl kõrral – edimält koo-linoorilõ, aamõtnigõlõ ja oppa-jilõ ja peräst tõisilõ huvilisilõ. Kaejit jakku mõlõbalõ seansilõ hulga. Inne filmi and Chris-tophe Scuarcioni ülekaehusõ tuust, kuvvamuudu kuuhtüü pääle naas, ja tutvust Setomaa Turismi videoklippõ abiga’ Setomaad. Sündmüisilõ lisasi sära seto laul ja tands Leima Evelini ja Vabarna Jane iistvidä-misõl. Kaejil oll mitmit küüsü-müisi Setomaa ja seto kultuuri kottalõ, minkalõ vastussit avit

tõlki’ Anastassia Neuimina Eesti saatkunnast Pariisih.

Tõisele programmilõ lisas oll võimalus tutvust tetä’ Oksitaa-nia piirkunna huvtaavidõ kotus-sidõ ja inemisiga’.

Moissac om Oksitaaniah, koh om kõnõld aoluulitsõlt pää-mätse keelenä oksitaani kiilt ja koh tuud kiilt mõnikõrd viil par-hillaki’ kõnõldas, päämätselt tõõsõ keelenä. Om olnu’ aigu, ku oksitaani keele kõnõlõmist om koolih latsilõ pahas pant. Önnõs om täämbätsel pääväl mitmõl puul ilmah jout arvu-saamisõlõ, õt väikoba’ põlis-keele’ ohosta-ai suuri (riigi) kiili, a hoops muutva’ ilma rik-kabast ja huvtavabast.

Meil oll väiga’ hüätahtlik kokkosaaminõ Moissaci alg-koolih (*École du Sarlac*). Latsõ’ olli’ ar’ opnu’ mi küllätulõki jaos mõnõ’ laulu’ oksitaani kee-

Tullusõ Kaja pilt

Kuis mi Nedsäjä küläga Luhamaal käve

VALGU TOOMAS

Nedsäjä külämiis

Meil Nedsäjäh om elo peris hüä, a õks om vaia vaehtõ-pääl kaia’, kuis tõistõh Seto-maa küllih ka eletäs. Kindlahe om midägi näilt oppi’ ja kõrva taadõ panda’, kuis uma elo viil parembast tetä’. Nii mi võtsõgi aprilli edeotsah uma külärahva kokko ja teimi ütitse reisi Luha-maa nulka.

Tii pääl kaimi kõgõpäält Viro kiviristi ja tsässonakotust, mis jäi’ õkva mi tii viirde. Inämbüs küläinemiisi õs tiiaiki innemb taast kotusõst midägi ja nii saimi joba hummogu varra kõr-raga tsuut targõmbast.

Luhamaal võtsõ meid vasta sootska Leima Aarne, kiä näüdäs meele vahtsõt külätarrõ ja kõnõl Luhamaa nulga tege-misist. Külätarõ om õks illos küll! Käveni jalaga ka kerko man ja Aarne kõnõl’ meele, kuis nä külärahvaga om külätii viiri kõrda tennü ja külämiihiga ka kerko vuudrilavva’ ar vael-danu. Olõ-i midägi üldä’ – kim-

mäs rahvas eläs sääl Luhamaa nulgah!

Vallutimi Nedsäjä külärah-vaga ka Maaniidü mäe, mis om Setomaa kõgõ korgõmb kotus, ja kaimi ka Napi külä-kõist, mis om sammamuudu miljööväärtuslik külä nigu mi Väiko-Nedsäjä.

Mu jaost päävä üts ilosamb hetk oll’ tuu, ku müüdä külä-uulitsat kävveh näimi, õt kõr-raga tetti üts akõn vallalõ ja 90aastaganõ Kopli Naadi tervüt meid seto leeloga. Mi külä ilo-litsõmba’ naase’ lätsi’ kõrraga timäga punti leelotamma ja nii kõlasi Napi külä uulitsal Luha-maa ja Nedsäjä naisi ütime laul. Küll oll’ illos kullõlda’, süä läts õkva lämmäst!

Süümä lätsimi Luhamaa vahtsõhe külätarrõ, kohe Anze-lika Mahetalu nuurpernaasel oll’ mi jaost laud valmis säät. Olli’ väega hüä’ söõgi’ ja kõr-raga tekkü küsumüs, õt kost tä nii hüvvä kraami söõgi jaost saa.

Pääle süüki vei Anzelika meid umma mahetallo kaema ja näüdäs meele, kuis tä sääl

kamandas ummi eläjidõ, pind-ridõ, põllumaie ni talotõiega. Aitumma, Anzelika, meid vasta

Sootska Leima Aarne näütäs, kuis Luhamaal asju aetas.

võtmast ja kostitamast!

Käveni viil ka Leimani küläh sootska Aarne kodo-

tallo kaemah ja sis ollgi aig säälmaal, õt naksimi tagasi sõitma. Tii pääl käveni viil

Miikse jaanikivi man ja Mere-mäe kaemistornih, kost oll’ hüä kaia’ Petseri kloostri kup-lidõ pääle. Olõ-i mi jo sinnä’ esi’ mitmit aastit saanu’, selle oll’ hüä kontrolli’, õt kas kloostri õks sama kotusõ pääl ilosahe alalõ om ja meid uut.

Peräminõ piätüs oll’ meil Obinitsah Taarka Tarõh, koh seimi Rieka hüvvä ahoputru ja võtsõmi külärahvaga taa pää-väkese kokko. Arotimi, mis mi Luhamaal näimi ja kuis taad tarkuist umah küläh ar kasuta’. Suur aitumma viil sootska Hörna Aarelõ, kiä samal aol mi külä latsiga väläh kamand’ ni opas’ näile õgasugumatsi mõtsatarkuisi ja kaitsõlliidu kavaluisi.

Oll’ põnnõv pääväkene. Mit-mõl küläinemisõl oll’ taa edi-mäne kõrd Luhamaal kävvu’.

Saimi pallõ hüvvi mõttit ja vahtsõt joudu, õt ka ummi külä-asju õks edesi aia’. Aitumma viil kõrd sootska Leima Aarnelõ, kiä meele Luhamaa nulka näüdäs, ja suur teno ka Setomaa valla-valtsusõlõ, kiä taad reisikõist tugi.

Valgu Toomasõ kogo pilt

Setomaa esindajä Dubai EXPO-l

AHVENA MARIKA

Kõik naas pääle tuust, ot üte-kõrraga' oll ilmal tahtminõ nätä' setokõisi mitmõh kotu-sõh üte kõrraga' – Prantsusmaal, Makedooniah, a ka' Araabia Ühendemiraadõh Pärsia lahe veereh. 2021. aastaga oktoobrist kooni' 2022. aastaga märdsikuu viimätsidõ päivini' oll Araabia Ühendemiraadõh (AÜE) üleilmanäütis Dubai EXPO 2020, koh kõik riigi' saava' hinnäst tutvusta', umalõ maalõ turiste kutsu' ja tõisi maie firmadõga' läbikau-misõst edenemist tuvva'. Seto naisil oll vaia ar' jaka', ot kiä kohe sõit ja esindajäs kõlbab.

Ettevõtlusõ Arõndamisõ Sihtasutus (EAS) kõrrald EXPO-l Eesti riigi, ettevõttidõ turismisihktotussidõ ja kultuuri tutvustamist ja vei Dubaih läbi mitmit üritüisi. EASi üts tsiht oll tutvusta' Eestit vahtsõ ja eksootilitsõ reisikotusõna Araabia Ühendemiraadõh turismifirmadõlõ. Araabiamaiõ inemisõ' omma' huvtõt vahtsidõ kotussidõ löüdmisõst, koh om tšuuat jaahap ku näil. Araabiah satas vihma õnnõ kolmõl pää-väl aastagah ja lämmind om läbi aastaga vähäbält 28–30 kraati, suvõl eiski' kooni' 50 kraati.

EAS tiid, ot midä kõölõ ilmalõ paku', ja sortõ vällä Eestit tutvustamma Mooska savvusanna pernaase-peremehe üteh vihtu ja virtuaalprillega', martsipani-maalja', tervüsligõ ja ilosidõ kokteile valmstaja' ja seto leelotaja' – tutvustamma seto rõivit, ehtit, Setomaad, laulma ja tandsma.

Külvigu Helenil omma' näidega' hüä' suhtõ', tä om jo mitmit kõrdu kaunu' üleilma Setomaad tutvustamah. Timmä kutsi Dubaihõ Setomaast kõnõlõmma, a samal aol taheti timmä ka' Makedooniahe suurõ kuuhtüüprojekti edimätsel kokkosaamisõlõ. Kattõ kotu-sõhe kõrraga' saa-ai reisi' ja sis täl tull löüdä' kiäki' hindä asõ-malõ, kiä mõistasi' inglisõ kiilt, mõistasi' kõnõlda' Setomaast ja julgasi' ütsindä töösõlõ poolõ ilmamaad sõita'. Helen tekk mullõ ettepanõki ja ma haari

tuust kinni – ku vaia, tii ar'! Läts hõste ja ma sai üteh võtta' ka' Kärneri Ülle, kinkaga' mi sai katõl helül leelot laulta', üts-töösõlõ kannõld lüvvä' ja kargust karada'.

Nii mi sis katõgese kav-võndõhe Araabiahe lintsimigi'. Dubai võtt meid lämmält vasta – mi joudsõ sinnä' üüse, ku väläh oll lämmi, jopõ' tull kõrraga' säläst ar' võtta'. Edimäne tunnõh oll hüä – huunõ' olli' moodulidsõ' ja varustõt kõgõ vahtsõba tehnikaga', tüütäjä', taksojuhi', teenindäjä' olli' väiga' viisaga' ja lugupidävä' kõigi reisjidõ vasta. Nii ollegi' kõõ reisi aol, kõik olli' viisaga', abivalmi' ja huulidsa', maja' puhta' ja kõrrah.

Elämisõ jaos oll meelee pant hotell liina keskpaijah, tarõga' 40ndä kõrra pääl, õgal puul mi ümbre õnnõ pilvilahkja' ja korghuunõ'. Väiga' uhkõ kaeminõ! Hotelli kõrval oll väigokõnõ park, koh oll umbõs 10 paabutsirku, kiä' sääj jalodi' õga lasõ-õs hinnäst pildstajist siädä'. Saatõmuusigas oll õgalpuul väigokõisi tsirgukõisi lindaminõ ja tsidsidäminõ. Mi ahmõ päivä ja lämmind, hüä oll kõrraga' 0-kraaditsõst ilmast päsedä' 26-kraaditsõhe lämmähe.

Eesti esindäjlõ oll tett läbi-mõtõld programm. Edimätsel pääväl oll kokkosaaminõ kuuhtüü arotamisõ jaost AÜE üte tähtsä turismiettevõttõ Gulf Reps Ltd esindüseh. Araabia turismivedosnigu' kõnõli' AÜE turismitarbimisõst, huvvõst, turisti profiilist ja araabiamaie inemisi soovõst reisikotussihhe.

Kokkosaamisõl olli' Eesti transpordi- ja turismifirmadõ esindäjä': Merike Hallik (Eesti Turismi- ja Reisifirmade Liit), Maret Sukles (Haapsalu Fra Mare Thalasso Spa Hotel), Kätlin Kiiler (airBaltic), Nina Tähtinen (Tallink Silja International), Riina Rauts ja Ann Siirde (Estravel), Martin Breuer (Pädaste Mõis) ja mii', Ahvena Marika ja Kärneri Ülle, soo voori MTÜ Setomaa Turismi esindäjä'. Õgaüts tutvust lühkolt hinnäst, umma piirkunda ja tegemisi. Mi tutvusti hinnäst, ot mi olõ leelotaja' ja kanna

Reisil.

Ahvena Marika kogo pilt

edesi seto ello, kiti umma maad ja rahvast, kõgõ inäbä ettevõtlikkõ seto naisi, ja mi kutsi kõiki Setomaalõ.

Päämäne tüüpäiv oll iispäävä, 21. märdsil, ku olli' EAS puult pikält ja põhaligult ette valmstõt Eesti päävä sündmüse' – ettekandõ', esitluse', kontserdi', kontaktüritüse'. Seto esindüse ülesannõh oll võtta' osa AÜE valit turismifirmadõ esindäjlõ (umbõs 30 valit firma kutsidõga' esindäjä') tsihiit esitlõsüritüisel.

Mii' ummih seto rõivih jäie kõigilõ silmä. Mi kõnõli turismiesindäjidõga', jaodi brošüüre, näütsimi läbi virtuaalprille seto pito, rõivit, laulmist ja tandsmist. Meil oll üteh vöödõd liisna seto rõiva' ja sis mi sai umbõs 5–6 kõrda panda' inemisi rõivihe, ka' ehte' sai' näile

kaala. Kõigilõ väiga' miildü. Kiä oll rõiva' sälga saanu', tuu panni hindäga' üteh laulma ja tandsma „Kats sõsart kargasõ', kargasõ' ...“. Nigu arabia turismiesindäjä' nii ka mi riigi esindäjä' jäi' väiga' rahulõ. Ülti, ot ku mi lauli, sis nigu terveh laulupark olõs laulnu'.

21. märdsil inne EAS aamõtlikku turismiettekannõht ja pilte näütämist olli mi Üllega' plaanit edimätsis esinejist ja publiigu tähelepanu tõmbajas. Mi lauli lavapääl kol' laulu, Ülle mänge kannõlt ja ma' sis kargsi kargust.

Edimäne laul oll ilma parandamisõst, mõtõld Ukrainalõ ja sõalõ, mi kutsi pühä Maafa maa pääle kaema, kuis „Ussõh iki' ilmalatsõ', taivatähe' täniteli', tühi kosõ ilmatütärt, nälgi ilma-näiokõist, tulgõ' maada paran-

damma ...“, tõõnõ laul oll mäe laul „Tulõ", sõsar, mäe pääl“, kolmas laul – „Läke-ks kolka kulätamma!“, koh mi panni laulu sisse kuulsa kolga Dubai, timä taivatähti terehtävä' tarõ', targa' naase' ja rikka' mehe', sada imeht ja mitukümmend kummõhtit, tenosõna' kostma kutsmast. Viil lauli, tandsõ kõõ üritüse joosul uma välläpanõki man kõigilõ huvilisiilõ. Sai mitmit tutvuisi sõlmitus, kutsust Setomaalõ. Jäämi uutma, vaest jo sool suvõl joud mõni näist mi maalõ.

Kõõ reisi ja prorgammi kõrraldaja oll EAS turismiturundusõ projektijuht Agnia Nast. Tä oll virk naane, kõik põhialigult ette valmstõt. Mi panni ka' Agnialõ seto rõiva' sälga – tä oll kõrraga' peri ja rõiva' tälle väiga' sündü', võta' vai seto leelokoori laulma.

Tagasi kodo joudõh oll hüä miil. Mi saadi Agnialõ tenotähes Setomaa kõgõ parebat kraami – Ostrova Mari kingipaki, minkõ avit valmis säädä' Tulbi Aime. Tull vällä, ot Agnia ja timä pereh omma' suurõ mafasõbra'. No' mi ooda Agniat ja ka' tõisi EAS ummi Setomaalõ marju maitsma ja mi maad kaema.

Mi olõ umalt puult valmi' edespidi EAS ettevõtmisih kuuhtüüd tegemä.

Keväjätse' mõttõ'

SARVÕ ÕIÕ

Aastaga joosul om mitmit alos-tuisi, elo joosul omma' tõistsagamatsõ' alostusõ'.

Edimäne septembri. Kõik om vahtsõnõ, eiski' kodo. Imä om vahtsõ tapeedi saina pandnu', mõnõ' asä' tõisildõ säädnü' ja tarõh om tõistmuudu hõng. Uni taha-ai tulla', mõttõ' juuskva'. Koolitii om tutva, a raamadu' omma' vahtsõ', vihu' omma' tühä'. Vihu edimäne leht, palas leht. Kuis ma julga sinnä' puhta lehe pääle kirotä'? A tulõ julada'. Mäntsehe pinki istu? Mäntse' omma' oppaja' sool aastagal? Ja nakaski' aastak pääle.

Suurõst pääst omma' töösõ' tähtsä' alostusõ'. Kevvõi om suurõp alostusõaig ku vahtsõ-aastaga edimäne päiv. Varrahummogunõ päiv, külmähõngulinõ, tsirka helü' – puhas aig. Ma', inõmisõkõnõ, saa astu' õga hummogu vahtsõhe ja puhtahe luudusõ sisse.

Keväjäne alostus

Keväjä omma' päämätse' mõttõ' sügüseh – midä kõkkõ vaia kipõstõ tetä', ot süküs tulõs kõrralinõ, aiah ja põllupääl olõs midä võtta' ja küüki viiä'. Umakasvatõt kraami kasvata-misõ aig nakas pääle. Siimne'! Õgal aastagal om üts ja sama, saat vahtsõ elo mulda panda'. Mäntsegi' ao hoiat hinge kinni, ot kas õga siimnekene sai hõste, kas täl om hüä, kas tä õks nakas kasuma? Ja ku edimätse' siimnekese' näütäse', ot nä omma' elolitsõ', sis tulõ tehnädä' maa jõudu ja taiva tarkust.

Kodovärehtist vällä minneh omma' vahtsõ' mõttõ' ja plaani', ot midä kõkkõ sooh ilmah tahasi tõisiga' üteh tetä', kinkaga' üteh olla', kedä vasta võtta' ja ütehkuuh plaanõ pitä'. Talvõao hanguh olõminõ om läbi saanu', no' olõt ka' eis' vaba ku tsirk, kiä keväjätse' aol lindõlõs ja hõikõlõs.

Kevvõi om suvtsidõ plaanõ kokkosaadmisõ aig. Tegemisi ja kaumisi om inäbä ku suvõao päivi. Hüä, ot mi elä säntseh kotusõh, koh suvtsõlõ aol om pümmet aigu veidõ. Ku jovvat ja sutat, sis makat veidebä ja tunnõt hüvvämiilt õgast lämmäo pääväst ja suvtsist kokkosaamisist. Talvõl pümmel aol om aigu maada'!

Soovi kõigilõ armulitsilõ sõbrakõisilõ pallõ jõudu ja hulga lindlõmisi müüdä Setomaad ja müüdä Eestimaad. Kaugõ kõik sugulasõ' läbi, olgõ' kuuh ummi perridõga' ja kogogõ' hindä sisse suvõao hüvvä hõngu.

Sinililli!

Palmi Silvi pilt

Seto keele kursus sai õoost voorist läbi

PALMI SILVI

Tuu oll' kunagi minevã suvõl, ku mullõ kõlist Valgu Meel ja küüsse, õt kas ma olõsi' nõuh Verska lastõaia setokiile rühmã oppajilõ ja latsõvanõmbilõ seto kiilt oppama. Asi oll' mullõ küll võoras, a aiah lavva takah päävõpaistõl arõtõh tundu mõtõh peris loohvka olõvat.

Nii naksimi oktoobrih pääle. Edimält oll' tulõjit pallo, kae õt kõik tahtja' mahu-s arki rühmä, a ku kokko sai, oll' inemist 12 kohal. Nii nakaski minemä. Edimält oll' rahvast inämbä, a süüks tõi jalki koroonat ja vakt-siiniirmissapärõ kohustust ja nii jäi rahvast veidembä. A mi löüdsõ õks välläpääsu kah: nak-simi oppuisi tegemä Zoomih, a õks nii, õt samal aol käve kohal ka, kiä sai.

Pääle joulu mõtli, õt avtas, õi
määnestki Zoomi. Kiä saa tulla',
tuu tulõ, a kiä saa-i, sis tuu liht-
salt saa-i.

Midä mi sis opõ? Sõnnu käändmist ja püüdmist ja kõnnõviise ja tegemuudõ. Sõnno tähendüisi ja ütlemissi, sekkä ka arvõsõnno ja asõsõnno. Loimi setokiilset kirändüst: juttõ ja luulõt. Kirotimi ka eis': tetti luulõtuisi ja panti laulõ seto kiilde ümbre, ka väigokõisi jutukõisi kirotõdi. Setokiilset Aliast mänge.

Tähtsä oll' tuu, kost mää-
nest tiidüst kaia'. Ku om käe-
peräst Hagu ja Pajusalu "Seto
keele teejuht" (Hagu & Paju-
salu 2021) ja Toomsalu „Setu
verbi grammatika ja sõnasti-
kud" (Toomsalu 1995), sis hättä
jää-i. Lisast om viil jo Eesti
Keele Instituudil veebih seto
keele sõnastik olõmah. Vaest
tuu ollgi üts parembit asju mi
opmisõ man – saadi tiidä', õt
kostkotsitl löüdä' õigõ raamat
ja õigõ kotus, ku määnestki api
vaia. Eiski sääne asi oll', õt ku
Toomsalu raamat sai meil üle
kaet, õnnahu mitmõl inemisõl
tuu voooriga ka internetist osta'.

Palmi Silvi pilt

Seto keeleh om kiroto̧t pallo̧ hūvvi ja ilosit raamatit.

Vaehtõpää!l käändü mi opminõ ka keerolidsõmba tii pääle, mitu opjat olli' väega kimmä' ja tahtsõ' kõkkõ muudku tiidä'. A õks sis jal oll' tnuu hädä, õt nuilõ, kiä' kiilt vähä mõistva', tundu oppus olõvat liisna rassõ. Vaest siih piatki tegemä nii, ku vil mõni sääne kursus piasi' tulõma, õt keele mõistja' ja alostaja' omma' õks erälde rühmäh.

Piat ütlema, õt kimmäs opminõ om väega tähtsä. Ku mi päale naksi, oll' inemistõl hädä tuuga, õt kuvvamuudu sis märki' üles peenendüst, taga-eitüst ja rõhumärki, a aigupite ja õga vuur hafotõh sai tuu ka õks selgest. Ku kursõd viimätsil tunnõl kirälikkõ töid teimi,

sis oll' rōomu pallō, naa' väiko'
märgikōsō' olli' kōigil tegijil
höste kápäh.

Ku tulõmuslik sääne opminõ oll? Õks kõik olõnõs opjast hindäst. Ku inemisõl om seto kiil selge, sis om vaia oppi, kuis tuud üles märki, ja tuu olõ-i keerolinõ, kuigi edeot-sah tundus, õt om. A ku sõna-vara om väigokõnõ, sis piat nakama otsast pääle. Seto-kiilset kirändüst om jo hulga ja Seto Instituutki om hulga hüvvõ raamatit vällä andnu. Kai siih umma raamaduriulit: „Seto keele teejuht“, „Setu verbi grammatika ja sõnastik“, „Seto eripäraste sõnade sõnaraamat“, „Seto lugõmik“

ja „Kodotulõ“, mitmit jutusõ-
raamatit, „Seto kirävara“ sari,
„Setomaa kodolugu“, Kauksi
Ülle luulõkogo', Vananurmõ
Ilmar, Rahasepä Rainer, Merca,

Tormi Piret, Sõrmusõ Leeni, „Kahropoig Puhh“ ja tõõsõ’ kirästüse Seto Kiri raamadü’, „Peko“, „Pühäsenulga“ ja setokiilse’ Peko Helü ja Täheke, Hao

Õt vähä ilm sääne poolonistõ talvinõ ja poolonistõ keväjäne, oll' lõputuü üts ülesannõh kirola' luulõtus teemal „Kevvõi ja talv“. Väega hõste kirolõdi, hüä lukõ' nii suuril ku vähämbil.

Siih omgi no' üts nuist kirotuisist:

Ni siih üts tōōnō:

Seo aastak kevväi tulõ teisildõ,
jääs talv mi süämihe pikält viil.
Mi mõista-i mõttöhki kühl mõtõlda',
ku' sõapeltu täius on palg ni mil.
Ja siski tulõ kevväi viil siih ni Ukrainah
ja siski pörkna' külbetu saa siih ku sääl.
Kas süüse om ülesvõtjit vai om kõik leinäh
ja ulgva' tuulo' õnnõ tühä välä pääl?

Talv om soo aastak väiga pikk,
latsil pääle tulõ ikk,
aprillih satas õks viil lummõ,
taivas paistus väiga tummõ.
Kuna tulõs lümmä' päävä',
häiermä' kõik valla läävä',
tsirgu' laulva' ossa pääl,
sõs om mulgi miil jal hüä.

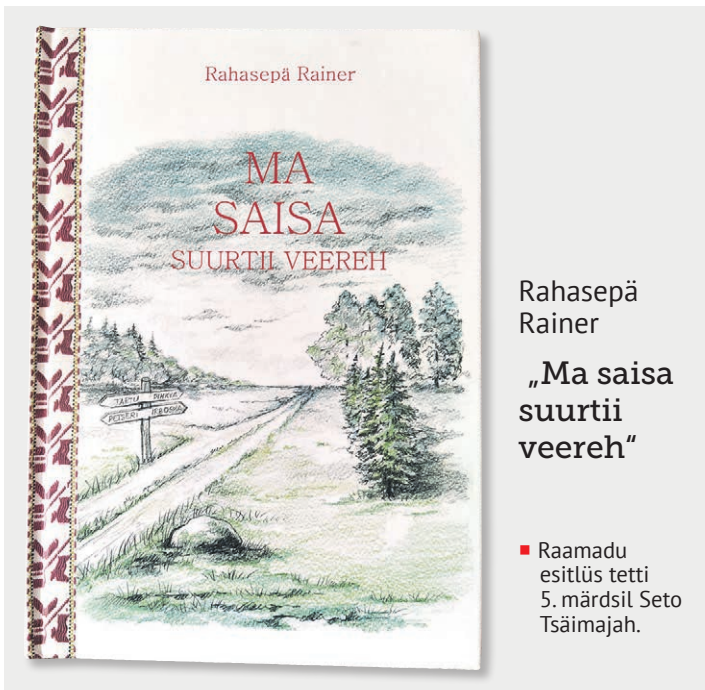
Vahtsõnõ luulõraamat

KAMBRIMÄE EVI

Rahasepä Rainer, kiä suvõ lõpuh and' vällä latsi jutusõ-raamadu „Mamma jutusõ“, om valmis saanu setokeelidse värsiraamadu „Ma saisa suur-tij veereh“.

Raamatuh om nii luulõtuksi,
mia om ilma ja inemiisi kõrvalt
kaeva autori puult kirja pantu,
a ka noid, mia' kõnõlõsõ' timä
ummist mälehtuist ja igat-
suisist. Tä esi' ütles raamatuh,
õt silmi iih juuskva' pildikese'.
Nuu' pildikese' kõnõlõsõ' seto
küläst, teist, mia' sinnä' veevä',
järvist, ilmast, luudusõst ja
elost-olust laembalt.

Mõni luulõtus om puhtast
luumisirõomust tettü nigu
„Võtsõ kargamisõst huugu“,
„Vassõ vahtsõ“ kaloski“ ja
näid om viilgi. Juttu om pilli-
mängust, kodomorost, umast
pinist-hobõsõst ja muust. Om
ka peris laulõ muudu luulõst:
„Kullä naasekõnõ“, „Tšastuška
kõgõ parõmbast naasekõsõst“.

Luulõraamatuh om ka tötõt-
sit teemasit nigu elo kaduvus,
umastõ kalmu', inemisi vahe-
lidsõ' lahkhelü', elo väärtus. Är'

om märgit ka aktuaalsõ' sündmusõ' nigu valimisõ' („Pässä pandas isoga“), parhillanõ tau diaig („Taudi aigu“). Murõht

tund kirotaja mõtsu peräst,
midä huulmalda häädetäs:
„Laskõ’ mõtsakõsõl ellä’“,
„Agajõ’ no sälä’ sirgu’“, korgido
hindu peräst: „Ullikorgõ’ hinna-
kõsõ’“. Romantilidsõ luulõ ots-
jilõ miildüse’ kimmähe sändse
värsi’ nigu „Uibopuuhõpõt
huissilõ satto’“, „Armastusõidä’
Luulõraamat lõpõs luutusõga:
„Ütski kiil ilmast ei koolõ’, om
kiil ello inemistõ luudu, ku
kiilt mõistva’ kõnõlda’ noorõ’,
sis om kiil ilma elämä luu-
du.“ („Uma kuku keelekene“)
Allakirotanul tege süäme läm-
mäs luulõtus „Ma käve armsah
koolih“ – šoo näütäs, kuis autor
näge ütte kuuli.

Raamadu vällänägeminõ
om väiga illos – Metsaluigõ
Epu namanõoldsid' pildi' läävä'
hõste kokko seto vüükiräga õga
lehe veereh. Raamadu om toi-
mõtanu Palmi Silvi, kiä tõisigi
Raineri setokeelitsidõ raama-
tidõ toimõtaja olnu. Trükütõ om
raamat trükikuah Auratrükk.

Illos ja hää raamat, tasos
lukõ'!

Kasvulava om kimmäs!

RIITSAARÕ EVAR

19. aprillil tetti Talinah Eesti Käsitüü Maja rahvakunsti galeeriih vallalõ näütüs pääkiräga „Kasvulava“.

Näütüsel omma' vällä pant Setomaa koolilatsi käsitüü'. Näütüst vidivä' iist Kala Ingrid, Seto Käsitüü Kogo tegevjuht, ja

käsitüü- ni tehnoloogiaoppaja' Andresoni Sigre, Vabarna Maret ja Siiliku Heini, Aia Avo ja Riit-saarõ Evar.

Opilasõ' tei' heegeldüst, ummõlust, pakutrukki, savitüüd, puutüüd ja segätehnikidõh töid.

Näütüst saa kaia' 9. maini. Avamisõl pakti seto süüki ja pillimängu ni laulu.

Noorõ säädvä' näütüst.

Riitsaarõ Evari pilt

Sündmusõ' Setomaal

- 1. mai kell 12.30 oltuspühä Miktämäe tsassonidõ man.
- 2. mai kell 11.30 XXVI seto jutussidõ päiv Lüübnitsa küläkeskusõh.
- 5. mai kell 10 näütuse „Üte talo näpotüü“ avaminõ Verska talomuseumih.
- 6. mai kell 9 juripäävä keriguaig Verska kerkoh.
- 6. mai kell 14 juripäävä kirmask Verska hällüplatsil.
- 6. mai kell 15 seto pitsi päivi avaminõ Reegi majah.
- 8. mai kell 13 imädepäävä kontsert Verska kultuurimajah.
- 11. mai kell 17.30 seto tandso opitarõ Obinitsa küläkeskusõh.
- 12. mai kell 12 orienteerumisõ neläpääväk Verskah.
- 12. mai kell 17 L. Gustavsoni nukunäütemäng „Jänes julgepüks“ Obinitsa küläkeskusõh.
- 13. mai kell 11 L. Gustavsoni nukunäütemäng „Lugu Katist, Rikist ja Nurrist“ Verska kultuurimajah.
- 13. mai kell 10 Setomaa Muusiumidõ tiidüskonverents Reegi majah.
- 13. mai kell 17 Saatse muusiumi püsüekspositiooni avaminõ Saatse muusiumih.
- 14. mai kell 18 Võro maakunna laulu- ja tandsopido „Pidu meie õuel“ Võru Kubija lauluvälägu pääl.
- 16. mai kell 19 Kukumäe Arvolõ pühendet filmiõdak üteh Maimiku Andresega' Reegi majah.
- 20. mai kell 11.30 migulapäävä välläsõit iäkilõ Luhamaal.
- 22. mai kell 10 keväjäne taimõlaat Matsuri pikniku- ja turuplatsil.
- 22. mai kellä 11–15 migulapäävä perrepäiv Obinitsa küläkeskusõ man.
- 27. mai kell 15 seto pitsi päivi lõpõtaminõ Reegi majah.
- 29. mai kellä 9–15 suvistõ käsitüü- ja maalaat Verska kultuurimaja man väläh.

Rahuh puhkamist esä Vitalilõ

Kannahtuisinädälil tuudi Setomaalõ sõna, õt mi hüä sõbra esä Vitali hingeke Udmurdimaal om kutsut ar jumala mano.

Esä Vitali sündü 7.05.1976 Lõunõ-Udmurdimaal, tä näkk umah eloh rasõhit päivi, a oll pallõdõlõ Udmurdimaal ku Setomaal hingetoest ja läm-mäst sõbrast.

Jutt kõnõlõs, õt säitsme-aastadsõ poiskõsõna tä läts kerigu ussõ taadõ ja üteli, õt ma naka siih tiinmä. Preest-rist pühitsedi 2002 ja tä oll kooni' lahkumisõni' Jumja kerkoh. Ummi kässiga' ehiti Jumja kerigu pääle palamist kõrdapiteh üles. Nii kerk ku keriguaiakõnõ olle kotus, koh vöödõti lämält vasta lähembät rahvast ku sõpru Setomaalt ni muialt.

Tä oll ka' kimmäs udmurdi talomiis, kiä harõ põldu, kasvat loomakõisi ja eläjit, pidi mehitsit. Pallõst tuust, midä tä uma tüüviläga' tiine, and kogodusõlõ ja kerkolõ. Esä Vitali oll üts vähätsit udmurdi preestrit, kiä tiine ja kõnõli udmurdi keeleh, hoitsõ ja pallõl kõigil hoita' udmurdi kiilt ja miilt. Sagõhõhe oll timmä nätä' udmurdi rõivih, tä kand uhku-sõga' seto kaptit ja vüüd. Esä Vitali om kaunu' küläh Seto-maal, tiinnü' Obinitsa kerkoh. Tä tugisi kõiki udmurdi-seto ütitsit ilopidämisi Udmurdimaal. Timä kodo-kõsõh vöödõti katõl kael ja lämält vasta pallõsit meist. Jumalaperi hing!

**HÕRNA RIEKA
SARVÕ ÕIE**

*Noo-ks jätä mi sukka' jumalaga,
mari-ks jätä mi sukka' marijaga.
Sinno-ks ommõ meil hallõ hanikõisil,
paha-ks väiga' meil ommõ pardikõisil.
Ollit õks meele sa suuri sõbrakõnõ,
kallis õks ollit sa külä papikõnõ.
Vasta-ks tullit sa meele värehtillõ,
vasta-ks astit sa meele ussida.
Ümbre-ks võtit sa kaala kallehe,
ära-ks saadit sa jumala nimel.
Sinno-ks lasõ-õi mi meelest marakõsõ,
unõhta-ai õks umma papikõista.*

SÜNNÜPÄÄVÄ' MAIKUUH

Sepamäe Kadi-Mai – 32

1. mai
Hõpõhõimu leelotaja

Hõrna Rieka – 59

3. mai
Taarka Tarõ pernaane,
Mokornulga koori
leelonaane

Palmre Väino – 76

4. mai
Põlva Seto Seldsi pillimiis

Jänesmäe Raivo – 55

4. mai
seto sepp

Linnasmäe Tõnu – 63

5. mai
sorrõseto

Laaneotsa Rein – 81

6. mai
tehnikatiidläne

Annisti Aet – 49

6. mai
etnoloog

Valgu Heiki – 63

7. mai
arheoloog

Grünbergi Maria – 19

8. mai
Ilolanga leelo- ja pilli-
tütrik, Seto Kongressi
Vanõmbidõ Kogo liigõh

Kahuski Niilo – 32

9. mai
ObiNizza pääkokk

Tuliku Ülo – 65

11. mai
poliitigamiis

Parktali Tiina – 67

14. mai
Siidisõsarõ
leelonaane

Rumbi Sirje – 53

14. mai
kunstnik

Toomvapi Ave-Ly – 50

15. mai
Ilolanga
leelonaane

Granova Elvi – 62

17. mai
Petseri 2. Keskkooli
innine tüütäjä

Kunnusõ Andres – 65

20. mai
meistrimiis

Liiva Kati – 37

21. mai
Mokornulga koori
leelonaane

Anipai Vello – 75

22. mai
sootska

Jugomägi Liilia – 57

26. mai
Ilolisõ
leelonaane

Kooseri Kaja – 53

26. mai
Hõpõhelme' ja Meremäe
mehe' leelotaja,
Meremäe-Obinitsa
naiskoori laulja

Jürisoni Margret – 28

27. mai
Kiiora ja Ilolanga
leelo- ja pillitütrik

Niilo Tiit – 60

30. mai
Nopri talo peremiis

Mõttusõ Mirjam – 36

30. mai
aokiränik

Jürisoni Anneli – 53

31. mai
Ilolanga
leelonaane

Setomaa
Vallavalitsus
suuv õnnõ:

Helju Laur
Maria Hagu

Peeter Morel	94
Tatjana Tihanova	92
Eltvira Labe	91
Natalja Urgard	90
Anne Lass	90
Vilja Karavin	90
Paul Alamäe	87
Eeva Peebo	85
Leili Sadonskaja	84
Rein Tikkop	82
Maie Rumask	80
Iia Lukk	80
Helgi Tammetar	80
Volli Puuselg	78
Pjotr Korotkov	78
Helgi Teresk	78
Valentina Sikk	77
Linda Aasmaa	77
Aleksandr Dorõžkin	76
Maia Kuusing	76
Tamara Bednyakova	76
Voldemar Järveküla	75
Aleksandr Morozov	75
Aleksandra Kirotar	75
Lilia Ivaste	74
Jan Vaidla	73
Nikolai Burlakov	73
Valentina Frolova	73
Väino Kevvai	73
Helve Toomemägi	73
Aino Männik	73
Kaja Kants	72
Loreida Ujamägi	72
Leida Lahe	72
Maivi Nurm	72
Niina Tsetshladze	71
Ülo Kaup	71
Lembit Koba	70
Ljudmila Burlakova	70

**Õnnitlõmi tillokõisi
vallakodanikkõ!**

**MARILIIS PIKK
IIDA POOLAK**

Leinämi

† Sinaida Sarapuu
† Aare Hade
† Olga Kalev

**LINDA
BATALINOVSKAJA**
17.09.1938 – 5.03.2022

Hüvvä oppajat mälestäse'
innidse' opilasõ' Petseri
2. Keskkooli päivil.